

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Diplomová práce

Mikuláš Čupka

Francúzska republika a jej postavenie vo svete

French Republic and its position in the World

Praha 2016

vedoucí práce: prof. Dr. Pavel Barša, M.A.,Ph.D.

Pod'akovanie:

Týmto by som chcel poďakovať prof. Dr. Pavlu Baršovi, M.A.,Ph.D. za trpezlivé vedenie práce, veľmi cenné rady a ochotu.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som celú diplomovú prácu vypracoval samostatne, za riadneho použitia a citovania uvedených zdrojov, a že práca nebola využitá v rámci iného štúdia alebo na získanie iného titulu.

V Prahe dňa

.....

Mikuláš Čupka

Abstrakt

Účelom tejto diplomovej práce je popísať V. Francúzsku republiku, jej špecifický spôsob fungovania a hlavne postavenie prezidenta, ako charakteristický znak poloprezidentských systémov. Začiatok práce a prvá kapitola sa venuje historickým predpokladom a okolnostiam, ktoré viedli k vzniku V. republiky. Následne práca popisuje základné politické inštitúcie francúzskeho systému. V druhej časti sa práca zaoberá teóriami poloprezidentských systémov a pochopením francúzskeho prototypu v rámci týchto definícií. Tretia kapitola následne porovnáva politickú prax v Spojených štátoch amerických a vo Francúzsku. Rovnako tak porovnáva aj oba druhy prezidentov v daných krajinách. Nakoniec je témou schopnosť francúzskeho prezidenta vládnuť ako novodobý „monarcha“ v rámci V. Francúzskej republiky.

Kľúčové slová

V. Francúzska republika; Poloprezidentský systém; Kohabitácia; Prezident; Premiér; Politická kultúra; Spojené štáty americké; Ústava

Abstract

The purpose of this thesis is to describe V. French Republic, its unique mode of operation and particularly the position of president, as a characteristic symbol of semi-presidential systems. The beginning of the thesis and its first chapter is devoted to historical conditions and circumstances that led to the creation of the Fifth Republic. Afterwards, the work describes basic political institutions of the French system. The second part of the work deals with various theories of the semi-presidential systems and understanding of the French prototype within these definitions. The third chapter then compares the political practice in the United States and France. Likewise it compares the two kinds of presidents in those countries. Finally, the theme of the final chapter is French president's ability to govern as a modern "monarch" within the V. French Republic.

Keywords

V. French Republic; Semi-presidential system; cohabitation; President; Prime Minister; Political culture; United States of America; constitution

Obsah:

1. Úvod.....	8
2. V. Francúzska republika.....	10
2.1. Historické predpoklady vzniku V. republiky.....	10
2.2. Politická štruktúra V. republiky.....	14
2.2.1. Prezident Francúzskej republiky.....	15
2.2.2. Ministerský predseda a vláda V. republiky.....	16
2.2.2. 1. Kohabitácia.....	17
2.3. Parlament Francúzskej republiky.....	18
2.4. Francúzsky volebný systém a jeho efekty.....	19
2.4.1. Prezidentské voľby.....	20
2.4.2. Parlamentné voľby.....	21
2.4.3. Spojitosť prezidentských a parlamentných volieb.....	22
2.4.4. Efekty volebného systému.....	23
3. Poloprezidentské systémy.....	25
3.1. Poloprezidentský systém z pohľadu Maurice Duvergera.....	26
3.2. Giovanni Sartori a poloprezidentské systémy.....	30
3.3. Ďalšie klasifikácie teórie poloprezidentských systémov.....	31
3.4. Francúzsky prípad – poloprezidentský systém alebo hybrid.....	35
4. Francúzsko a Spojené štáty americké.....	38
4.1. Analýza dokumentov politickej kultúry v Spojených štátoch amerických a vo Francúzsku.....	40
4.1.1. Spojené štáty americké.....	41

4.1.1.1. Ústava Spojených štátov amerických.....	41
4.1.1.2. Bill of rights.....	44
4.1.2. Francúzsko.....	45
4.1.2.1. Deklarácia práv človeka a občana.....	45
4.1.2.2. Ústava V. Francúzskej republiky.....	49
4.1.3. Porovnanie.....	52
4.2. Prezident v systéme Francúzska a Spojených štátov amerických.....	54
4.2.1. Prezident Spojených štátov amerických.....	54
4.2.2. Francúzsky prezident.....	57
4.4. Je prezident Francúzska monarchom v republike?.....	60
5. Záver.....	64
6. Literatúra.....	68

1. Úvod

Rokom 1958 datujeme vznik politického systému v modernom Francúzskom štáte. Tomuto zriadeniu hovoríme aj V. Francúzska republika, ktorá je špecifická svojim politickým systémom označovaným, väčšinou politických vedcov a teoretikov, ako poloprezidentský politický systém. Typické pre Francúzsko je, že základná deľba moci je výrazne posunutá smerom k exekutívnej zložke, priamo potom do rúk hlavy štátu. Tento zaujímavý aspekt, keď v republikánskej forme riadenia krajiny dochádza k posilneniu autority vodcu- prezidenta, budeme v predkladanej práci sledovať. Pokúsim sa tak rozšíriť bakalársku prácu, ktorá rovnako skúmala fungovanie francúzskeho politického systému.¹ Diplomová práca sa pokúsi dať odpoveď na dve hlavné otázky, a síce do akej miery môžeme hodnotiť francúzsky politický systém ako poloprezidentský systém a zaradiť ho do danej typológie, a na otázku či je francúzsky prezident skutočne „monarchom“², ktorý vládne v republike.

V *prvej kapitole* sa diplomová práca najskôr bude zaoberať historickým pozadím, ktoré viedlo k vzniku V. republiky. Táto vznikla hlavne na neúspechoch III. a IV. republiky a čerpá z nich mnohé poznatky. Následne sa budeme venovať inštitucionálnemu zloženiu V. republiky. V práci sa pozrieme na podmienky mandátu prezidenta republiky, rovnako tak popíšem vládu na čele s ministerským predsedom. Dôležité pre pochopenie vyváženia síl v rámci exekutívnej moci je pochopenie fenoménu kohabitácie. Prvá kapitola pokračuje schematickou analýzou parlamentu Francúzskej republiky, konkrétne Národného zhromaždenia a Senátu. Koniec kapitoly je venovaný spôsobu, akým prebiehajú najdôležitejšie volebné akty v krajine a ako sú previazané s politickým systémom.

V *Druhej kapitole* sa pozrieme na klasifikácie poloprezidentských systémov. Začneme od klasického autora zmienených teórií, Maurice Duvergera. Poloprezidentské systémy hodnotil aj Sartori, na ktorého definíciu sa pozrieme v ďalšej časti druhej kapitoly. Okrem týchto dvoch hlavných teoretikov sa zameriam aj na možné definície poloprezidentských systémov podľa iných autorov, ktorí prichádzajú s odlišnými kritériami na hodnotenie poloprezidentských systémov. Kapitulu zakončí klasifikácia francúzskeho typu politického systému.

¹ ČUPKA, M. *Premeny francúzskeho poloprezidencionalizmu*. Trnava: Univerzita Sv. Cyrila a Metoda. 2011

² NOVÁK, M. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON. 1997 s 112 ISBN 8085850222

V *tretej kapitole* budeme porovnávať politickú kultúru a prax v prezidentskom a poloprezidentskom systéme, teda v Spojených štátoch amerických a vo Francúzsku. Porovnáme základné dokumenty, na ktorých politická kultúra daných krajín stojí. Za Spojené štáty to bude listina The Bill of Rights a Ústava Spojených štátov amerických, v prípade Francúzska to bude rovnako Ústava V. republiky, ale aj Deklarácia práv človeka a občana. Okrem toho k analýze Francúzska použijem aj historické predpoklady Reného Rémonda a jeho troch pravíc, ktoré sa prejavujú vo francúzskej politike dodnes. Potom prejdeme k porovnaniu prezidentov v rámci oboch krajín a koniec kapitoly bude patriť odpovedi na otázku, do akej miery je francúzsky prezident „monarchom“ v modernej republike.

2. V. Francúzska republika

V prvej kapitole sa bude diplomová práca zaoberať vznikom a východiskami, ktoré viedli k vytvoreniu moderného francúzskeho štátu. Najskôr sa práca bude venovať historickým predpokladom, ktoré viedli k vytvoreniu V. republiky. Od Veľkej francúzskej revolúcie to boli hlavne III. a IV. republika a historické okolnosti počas a po konci II. svetovej vojny. Neostaneme však len pri histórii, naopak sa v prvej kapitole zameriam aj na inštitúcie V. republiky. Tou najdôležitejšou bude v mojom prípade postava prezidenta republiky, ktorého právomoci odlišujú politický systém tejto krajiny od ostatných. Ďalšia podkapitola sa bude venovať vláde, na ktorej čele stojí premiér. Interakcie medzi prezidentom Francúzska a premiérom môžu vyústiť do kohabitácie, ktorá je typickým rysom poloprezidentských systémov. V rámci inštitúcií systému bude v ďalšej podkapitole analyzovaný parlament.

K postaveniu prezidenta v republike a rozvoju jeho nepísaných právomocí je podstatné venovať sa aj volebnému systému, ktorý má svoj špecifický účinok na politickú scénu a štruktúru. V niektorých štúdiách o poloprezidentskom zriadení volebný systém určuje silu prezidenta, a tým aj poloprezidentský systém a jeho priklonenie sa k parlamentnému systému, alebo naopak, väčšmi k systému prezidentskému. Voľby a volebný systém, jeho vplyv na politickú moc budú témou záveru prvej kapitoly.

2.1. Historické predpoklady vzniku V. republiky

História Francúzska si prešla od zlomového bodu Veľkej francúzskej revolúcie mnohými zmenami. Dvořáková tvrdí, že vývoj v tejto krajine možno hodnotiť aj ako sériu katastrof a cestu od neúspechu k ďalšiemu neúspechu. Za dve storočia budovania parlamentarizmu a politických inštitúcií krajina prešla cez dve monarchistické zriadenia, ktoré boli podložené dynastickou legitimitou, dve cisárstva, taktiež konzulát, režim komuny, režim Vichy a päť druhov republík. Všetky tieto politické systémy boli zakotvené v šestnástich ústavách.³ Z tohto chronologického pohľadu sa V. republika a jej usporiadanie javí ako relatívne stabilné usporiadanie.⁴

³ DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Komparace politických systému I.* Praha: Vysoká škola ekonomická, 2002. s73 ISBN 8024509644

⁴ BASTIEN, F. *La régime politique de la Ve République.* Paris: La découverte, 2007. s23 ISBN 2707167088

Pre tému diplomovej práce je však podstatné hlavne obdobie a zlyhanie III. a IV. republiky. Republiky nenastávajú priamo po sebe. Francúzska III. republika strieda obdobie komunny a počas II. Svetovej vojny nastane obdobie tzv. režimu Vichy. Po vojne a odsúdení režimu Vichy vznikne IV. Francúzska republika s množstvom chýb vo svojej konštitúcii. Napriek tomu obidve naposledy spomenuté republiky a aj režim Vichy ponúknu poučenie z chýb, ktorým sa tvorcovia V. republiky a jej ústavy budú snažiť vyhnúť.

Režim Vichy ukončil obdobie III. republiky. Okrem nestability systému prispela k jej koncu aj porážka Francúzska na bojiskách II. Svetovej vojny.⁵ Francúzsko na čele s Raynaudom bolo vystavené veľkému vnútropolitickému i zahraničnému tlaku. Vystali dva koncepty ako situáciu riešiť – jeden smer pod vedením maršala Pétaina a druhý pod vedením generála de Gaullea. Pétain presadil koncepciu uzavretia prímeria s rozpínajúcim sa Nemeckom, de Gaulle však bol rozhodnutý presunúť sa z krajiny a odboj viesť zo zahraničia. Pétain sa stal v režime Vichy ústrednou postavou, pričom jeho post kumuloval výkonnú i zákonodarnú moc.⁶ Režim Vichy bol nakoniec odsúdený ako nelegitímny, dokonca nulitný⁷, rovnako ako všetky rozhodnutia vtedajšieho Národného zhromaždenia. Akty boli prijímané nie absolútnou väčšinou, ale len väčšinou prítomných poslancov.⁸ Vzhľadom ku kumulácii moci do rúk predstaviteľa režimu v čase vlády Pétaina, môžeme hovoriť o prejave bonapartistickej tradície v prvom období tohto režimu – Pétain disponuje mocou legislatívnu i exekutívnu, dôraz je kladený na vodcu, ktorý k vládnutiu nepotrebuje sprostredkovanie inými štátnymi orgánmi.

Právoplatný koniec III. republiky možno datovať do roku 1944, Francúzsko je opäť slobodnou krajinou. Voliči a občania sa však nechcú vracať k inštitúciám a režimu III. republiky, čo potvrdzuje referendum, v ktorom sa pre nedôveru voči III. republike vyjadrilo 96,4% voličov.⁹

Problémom III. republiky bolo hlavne to, že moc v štáte spadala do rúk parlamentných koalícií, ktoré medzi sebou udržiavali stav neustálej rivality. Vláda sa reálne nezodpovedala parlamentu, takže chýbala základná súčasť systému brzd a protiváh, a tým pádom vlády a ich

⁵ MAYEUR, J.- M. *Les Débuts de la IIIeme République*. Paris: Points, 2001. s254 ISBN 2020006707

⁶ Nové Národné zhromaždenie odhlasovalo Pétainovu pozíciu 10.7.1940

⁷ III. republika de facto nikdy nezanikla

⁸ ROUSSO, H. *La Régime de Vichy*. Paris: Puf, 2007. s67 ISBN 2130540775

⁹ ELGEY, G. *Histoire IVeme République*. Paris: Fayard ,2008. 123 s. ISBN 2213599491

koalície, v systéme neustálych zmien, padali a vznikali nové. Striedanie vlád v III. republike prinášalo obrovskú politickú nestabilitu do systému.¹⁰

Samotný parlament III. republiky mal veľké zákonodarné právomoci. Mal možnosť posudzovať ústavné zákony, mohol ich kontrolovať a posudzovať. Spolu s legislatívnou mocou disponoval parlament kontrolou nad menovaním vlád a vytvárala sa tak disproportionalita moci a stability v krajine. Exekutíva teda bola často blokovaná parlamentom, ktorý si sám neplnil svoje zákonné povinnosti, skôr fungoval chaoticky.¹¹ V podobnom zmysle pokračuje IV. republika, ktoré prináša zmenu pre parlament v podobe vzniku inegalitárneho bikamerizmu – vzniká nové pojmie hornej komory parlamentu, ktorá je volená nepriamym spôsobom a fungovala v zásade ako pomocný zákonodarný orgán.¹² To samozrejme prinášalo nevôľu a nedôveru ľudu v štátne inštitúcie, ktoré si neplnili svoje funkcie. Bolo to obdobie formovania myšlienok generála de Gaullea, ktorý na opísaných chybách postavil štruktúry V. republiky. Nestabilná vláda parlamentov v oboch republikách už ďalej neprichádzala do úvahy a bolo potrebné zrekonštruovať formu parlamentného fungovania v krajine. Na druhú stranu poradca de Gaullea, Debré, tvrdil, že prezidentský systém by rovnako nebol v podmienkach Francúzska tým pravým a fungujúcim politickým zriadením.¹³ Bolo potrebné ozdraviť parlamentarizmus, tým pádom vlastne presne určiť mechanizmy a zákony, ktoré budú jasne popisovať jeho funkcie a právomoci i povinnosti. Len tak bude možné vytvoriť stabilitu systému a presné rozloženie moci na osi legislatívne orgány verzus exekutívna moc. De Gaulle ako hlavný tvorca podoby novej republiky, mal snahu o čo najväčšie obmedzenie právomoci parlamentu, tak aby sa zvýšila moc ostatných zložiek štátu. Aj keď bola moc v V. republike výrazne na strane exekutívy, snahou ústavy bolo vytvoriť parlamentný systém s vyváženou mocou, tak aby sa zachovala republikánska tradícia krajiny. Parlament naďalej garantoval podporu vláde, no po novom sa zmenil spôsob tohto aktu, z negatívneho spôsobu, teda sčítavania hlasov, ktoré vláde dôveru nevyslovili plus hlasy neprítomných, nastala zmena na pozitívny spôsob hlasovania, teda vláda potrebuje získať na svoju podporu a fungovanie väčšinovú podporu členov parlamentu, ktorí sa vyjadria súhlasne – teda pozitívne.

¹⁰ PACTET, P., MÉLIN-SOUCRAMANIEN, F. *Droit constitutionnel*. Paris: Sirey Université, 2007. S291 ISBN 2247075029

¹¹ Tamtiež

¹² DUVERGER, M. *Le système politique français*. Paris: PUF, 1996. S152 ISBN 2130474144

¹³ DEBRÉ, M.; *Discours devant le Conseil d'État, 27 août 1958*. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://mjp.univ-perp.fr/textes/debre1958.htm>

De Gaulle zmenil ústavu aj vzhľadom na legislatívne právomoci parlamentu. Ako som už spomenul v III. ale aj vo IV. republike mal parlament takmer neobmedzenú legislatívnu moc, ktorú získaval v priamych voľbách od ľudu a uplatňoval ju na základe plnej reprezentatívnosti tohto rozhodnutia občanov, vzhľadom k tomu, že neexistovali obmedzenia toho, aké zákony môže prijímať a čoho sa majú týkať. Neexistoval v podstate žiaden systém brzd a protiváh, ktorý by túto moc reguloval, alebo kontroloval.¹⁴ De Gaulle prichádza s posunutím právomoci parlamentu smerom k vláde, kde zákony naďalej spadajú pod pôsobnosť parlamentu, ale vláda vydáva vládne nariadenia. Konkrétne to upravuje článok 34 a článok 37, kde prvý článok presne vymedzuje oblasti zákonov spadajúce do pôsobnosti parlamentu a druhý všetky ostatné oblasti prisudzuje pod pôsobnosť vládnych nariadení, vychádzajúcich z moci vlády.

V. republika cez optiku de Gaullea prináša aj ďalšie obmedzenia moci parlamentu, okrem skrátenia dĺžky zasadania, to bolo aj vytvorenie orgánu, ktorý priamo dohliadal na ústavnosť rozhodovania a prijímania zákonov parlamentom. To je veľký posun oproti zvyklostiam III. a IV. republiky, kde takéto systémové orgány neexistovali. Vzniká tak Ústavná rada, ktorej záujmom je dohliadanie na presné dodržanie ústavy. Orgánom, ktorý môže tejto rade podať podnet na preskúmanie ústavnosti fungovania parlamentu, je vláda. Táto rada však koná aj v prípade, že predseda parlamentu má podozrenie, že vláda samotná prekračuje hranice pôsobnosti vzhľadom na oblasti moci, ktoré na ňu boli delegované. Debré obhajoval vznik Ústavnej rady, ako potrebného orgánu, ktorý dohliada na rozhodovanie parlamentu a ústava tak sama obmedzuje parlament, aby menil režim na systém s prevahou parlamentnej sily.¹⁵ Vzniká tak ďalší posun moci smerom od parlamentu k vláde, ktorá by v prípade, že Ústavná rada rozhodne o nepríslušnosti jeho obsahu do oblasti rozhodovania parlamentnej moci, získa možnosť takéto rozhodnutie parlamentu odstrániť resp. doplniť.

Okrem vnútropolitického diania je pre zlyhanie IV. republiky dôležité pochopiť aj otázku dekolonizácie Alžírsku. Alžírsko, nebolo len kolóniou, ale bolo administratívnou súčasťou samotného Francúzska. Platilo, že krajina bola rozdelená, z centrálného francúzskeho pohľadu, do troch zámorských departementov. Postoj Alžírcov sa vyostroval a oslabenie Francúzska počas vojny a režimom Vichy im dával nádej úspechu. Vznikali národno-oslobodzovacie hnutia, ktoré mali

¹⁴ Tento koncept nadradenosti zákona pochádzajúceho z reprezentatívneho orgánu vychádza z tradície odvodenej od Deklarácie práv človeka a občana z roku 1789

¹⁵ DEBRÉ, M.; *Discours devant le Conseil d'État, 27 août 1958*. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://mjp.univ-perp.fr/textes/debre1958.htm>

celonárodnú pôsobnosť.¹⁶ Francúzsko napriek tomu nepovažuje alžírsku otázku za dôležitú a prehliada ju. V roku 1954 vzniká hnutie - Front národného oslobodenia. Situácia sa tým radikalizuje a vznikajú dva nezmieriteľné tábory – na jednej strane alžírski Francúzi, ktorí v žiadnom prípade nepripúšťajú odtrhnutie od Francúzska na druhej strane alžírski radikáli, ktorí vyzývajú k občianskej vojne a podnikajú teroristické útoky a atentáty. V tlaku okolností a neschopnosti novej Pflimlinovej vlády riešiť alžírsku krízu sa na post ministerského predsedu dostáva Charles de Gaulle.¹⁷ Generál sa presadil v riešení tejto krvavej otázky a situácia naberá pod jeho vedením prvé náznaky konca v roku 1961, keď generál prisľúbil vykonanie referenda o alžírскеj nezávislosti.¹⁸ Po mnohých atentátoch, nevôle zo strany francúzskych generálov o odtrhnutie Alžíriska od Francúzska bol spor ukončený v meste Évian v marci roku 1962 a neskôr podporený francúzskym referendom v apríly a júlovým alžírskym referendom. Alžírsko sa stalo nezávislou krajinou, no vraždy kolonistov prebiehali aj naďalej a Évianské dohody neboli dodržiavané. Napriek tomu de Gaulle zachránil Francúzsko od nepokojov a získal si tak ďalšiu podporu občanov, ktorú využil pri formovaní V. francúzskej republiky. *„Rovnako ako všetci chceli reformovať inštitúcie III. republiky- a ona sa ukázala tou najtrvalejšou v moderných francúzskych dejinách, podobne nikto neveril, že by V. republika pretrvala tak dlho, ako doposiaľ pretrváva. Pokusov o narušenie jej fungovania bolo viac. Od atentátov na de Gaulla cez revolty poslancov proti prezidencionalizácii režimu (bez ohľadu na ľavicovú či pravicovú sebaidentifikáciu) cez „študentské búrky“ v roku 1968, cez neistoty, ktoré sprevádzali mocenskú alternáciu – nástup socialistov v roku 1981, cez prvú kohabitáciu od roku 1983 s prestávkami až dodnes.“¹⁹*

V. Francúzska republika vzniká prijatím ústavy, ktorej hlavný strojca bol generál Charles de Gaulle. Ten s pomocou tímu vedeného Michelom Debré, predložili ústavu na schválenie ľudovým referendom 28. Septembra 1958. V referende hlasovalo 80% občanov pozitívne a tak 4.októbra 1958 vznikla V. Francúzska republika.

2.2. Politická štruktúra V. republiky

V tejto časti sa budem venovať 3 základným orgánom v rámci štruktúry poloprezidentského systému V. francúzskej republiky. Prvým z nich bude samozrejme prezident, ako postava, ktorá je

¹⁶ HABRI, M.- STORA, B. *La guerre d'Algérie*. Paris: Hachette, 2005. s134 ISBN 2012792790

¹⁷ HAMON, F. *Droit constitutionnel*. Paris: L.G.D.J, 2005. s429 - 430 ISBN 9782275026152

¹⁸ STORA, B. *Le mystere de Gaulle : Son choix pour l'Algérie*. Paris: Laffont, 2009. s214 ISBN 2221110765

¹⁹ ŘÍCHOVÁ, B. *Komparace politických systému I.* Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze.1995. s90 ISBN 8070794739

hlavnou charakteristikou systému. Nasleduje vláda, ktorú vedie ministerský predseda, alebo premiér. Druhá podstatná postava francúzskeho politického systému, je teda pomyselnou druhou hlavou v exekutívnej diarchii. Podstatou poloprezidentských systémov je aj vzťah týchto dvoch hláv v rámci systému, konkrétne obdobie nesúhlasných väčšín, keď dochádza k fenoménu kohabitácie. A napokon záver podkapitoly bude patriť legislatívnej zložke – francúzskemu parlamentu.

2.2.1. Prezident Francúzskej republiky

Prezident v modernej Francúzskej republike požíva výsady špeciálneho postu. Ústava na neho myslí hneď v II. hlave. Jeho hlavným atribútom je byť strážcom ústavy a dohliadať na jej dodržiavanie - „... je už v Ústave 1958, definovaný Prezident republiky ako arbiter nad rešpektom k Ústave, nad fungovaním verejných mocí a kontinuitou štátu. Je garantom národnej nezávislosti, územnej integrity, rešpektovania dohôd a zmlúv“.²⁰ Post prezidenta je identifikovaný s mnohými vnútroštátnymi garanciami, ako je garancia celistvosti územia krajiny, dohľad nad výkonom moci, a má široké právomoci, ktoré sa delia do dvoch základných skupín – právomoci nezdieľané a zdieľané. Zabezpečuje aj stabilitu systému a vykonáva najvyšší dohľad nad právoplatným plnením záväzkov voči zahraničiu.

Legitimita prezidenta pochádza priamo od francúzskeho ľudu, keďže je volený v priamych a všeobecných voľbách. Jedno volebné obdobie je ohraničené na 5 rokov, pričom za sebou môže byť jednotliviec zvolený do úradu maximálne dva krát.²¹

Charakter postu prezidenta do značnej miery reflektuje názory a ideály generála Charlesa de Gaullea, ktorý vniesol do politiky na začiatku V. francúzskej republiky ideály, ktoré sú podľa francúzskeho historika Reného Rémonda, typické pre bonapartistickú historickú tradíciu. Posilnené postavenie hlavy štátu na úkor parlamentu a vlády, pričom prezident sa stáva zosobnením ľudu a privlastňuje si mocenské výsady. Snahou je obmedziť silu parlamentu, vlády a politických strán, centrálna je pozícia vodcu- prezidenta. Viac sa tejto téme bude venovať tretia kapitola, v ktorej sa bude diplomová práca zaoberať špecificky aj otázkami právomoci prezidenta, tými na ktoré nepotrebuje kontrasignáciu, i tými, ku ktorým je kontrasignácia potrebná a ústavou vyžadovaná.

²⁰ DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Komparace politických systému I.* Praha: Vysoká škola ekonomická, 2002. s92. ISBN 8024509644

²¹ Pôvodná de Gaulleova ústava z roku 1958 zaručovala prezidentovi volebné obdobie na 7 rokov, pričom prezident nebol volený priamo, ale voliči si vybrali zástupcov do kolégia voliteľov, ktorí následne zvolili prezidenta.

2.2.2. Ministerský predseda a vláda V. republiky

Ústava V. Republiky sa venuje vláde Francúzska a ukotvuje ju v III. hlave. Jej forma a normy, ktoré ju zakladajú sú jasne dané, naopak postavenie vodcu vlády - premiéra nie je v ústave presne špecifikované. Premiér, na čele vlády, spolu so svojim kabinetom tvorí druhú hlavu francúzskeho poloprezidentského systému. Pravidlom je, že ministerský predseda je vymenovaný do svojej funkcie práve prezidentom, ale za výkon svojej funkcie je zodpovedný parlamentu.²² Pokiaľ premiér nezíska dôveru vlády, alebo je prezidentom odvolaný, funguje princíp solidarity, teda celá vláda zloží do rúk premiéra svoju demisiu.²³ Okrem toho je potrebné podotknúť, že premiér prichádza o svoj post, buď z vlastnej vôle, ale rovnako môže byť iniciatívou Národného zhromaždenia podľa článku 49, alebo článku 50.²⁴ Premiér je viazaný aj tradíciou, i keď nie ústavnou, ale skôr tradíciou politickej praxe, že pokiaľ je prezidentom požiadany, aby opustil svoju funkciu, on tak urobí. Rovnako tak historická prax prináša pravidlo, že premiér zloží svoju funkciu po skončení nových volieb či už na post prezidenta, alebo parlamentných volieb.

Vláda Francúzskej republiky je zložený orgán. Na jej čele stojí ministerský predseda, ktorý je lídrom štátnych ministrov, zároveň do tohto orgánu patria aj ministri, ktorí vedú jednotlivé ministerstvá a k nim prislúchajúci štátni tajomníci. Celkovo sa vláda, takto organizovaná nazýva aj Radou ministrov. Jej obsadenie a počet postov a mení s každou konkrétnou vládou, pretože ústava republiky neposkytuje v tomto ohľade jasné normy. Aj keď lídrom Rady ministrov je premiér, jej zasadanie vždy vedie prezident republiky. Ústava dáva vláde právo rozhodovať o ozbrojených zložkách a vykonávať exekutívnu administratívu. Na osi legislatíva a exekutíva, parlament vládne zákonmi a vláda cez vládne nariadenia.

Čo sa týka výberu kandidátov, je zmenou oproti fungovaniu III. a IV republiky, že vláda - teda premiér a jeho ministri, nie sú do funkcie menovaní parlamentom. Táto úloha patrí do kompetencie prezidenta republiky, čo upravuje článok 8 ústavy.²⁵ Prezident má v zásade celkom voľnú ruku pri výbere kandidátov na tieto posty, nie je automatické, i keď logické, že je ministerský predseda líder víťaznej politickej strany z volieb. Ústava nijako neupravuje podmienky, ktoré musí prezident pri výbere ministrov i premiéra dodržať. Premiérom sa môže tým pádom stať ktorýkoľvek politik z víťazných strán, ktoré z konkrétnych volieb vzišli. Prezident má dokonca právomoc

²² BALLADUR, E. *Une Ve République plus démocratique*. Paris: Fayard, 2008. s27 ISBN 9782213636207

²³ Túto povinnosť ukladá článok 8 ústavy

²⁴ Hovoríme o prípadoch keď Národné zhromaždenie nepodporí vládny program, alebo vysloví svoju nedôveru takejto vláde

²⁵ CONSTITUTION. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution.pdf

menovať kandidáta, ktorý ani nemusí byť členom parlamentu. Výber prezidentského kandidáta na post premiéra je síce celkom v jeho kompetencii, no to ešte nie je záruka fungovania vlády. Ako som už spomenul, na rozdiel od prezidenta, je Rada ministrov zodpovedná parlamentu, a tým pádom prezidentov výber musí získať pozitívnu dôveru vyslovenú Národným zhromaždením, čo v zásade jasne zužuje okruh prezidentových nominantov. Ostatní členovia Rady ministrov sú vyberaní prezidentom, ale kandidátov na tieto posty mu už predkladá ministerský predseda.

Rada ministrov, teda vláda, je spolu s prezidentom krajina súčasťou dvojhlavej exekutívy. Ústava, jej v 20 článku, dáva moc viesť politiku krajiny.²⁶ Je nutné si preto uvedomiť, že pokiaľ má prezident väčšinovú podporu parlamentu, a ministerský predseda pochádza z rovnakej väčšiny, skutočnú váhu vo vedení politického života krajiny nemá vláda, na čele s premiérom, ale je to prezident. Ten rozhoduje a vláda plní jeho vôľu a pokyny, teda je vykonávateľom politiky samotného prezidenta.²⁷

Existuje však aj prepojenie medzi legislatívou a mocou vlády. Ministerská rada potrebuje odobrenie svojho vládneho programu a vyslovenie dôvery od parlamentu, no na druhu stranu jej ústava ponúka možnosť ovplyvniť fungovanie Národného zhromaždenia. Vládne zásahy do obsahu parlamentného zasadania pôsobili ako ich inhibítor. Zároveň vláda ovplyvňuje témy parlamentného zasadania a tým do značnej miery určuje jeho programové možnosti. Rok 2008, keď prebehli revízie ústavy Francúzskej republiky upravil právomoci vlády v ohľade programového naplnenia fungovania parlamentu. Po novom rozhoduje o programovej zložke zasadnutí parlamentu v rovnakej miere Rada ministrov, tak aj vedenie komôr parlamentu.

2.2.2.1. Kohabitácia

Charakteristikou poloprezidentských systémov, je u mnohých politických teoretikov existencia duálnej exekutívnej autority. Ink tomu nie je ani v prípade V. Francúzskej republiky. Moc je ústavou väčšmi posunutá do rúk prezidenta a vlády, a jedným zo systému brzd a protiváh je, že táto moc v štáte medzi oboma hlavami osciluje. Pojem kohabitácia vystihuje situáciu, keď politika prezidenta a prvého muža vlády- teda premiéra pochádza zo súperiacich politických táborov. Prezident pochádzajúci z jednej politickej strany, je vzhľadom k snahe o vytvorenie fungujúcej vlády, ktorá musí získať podporu parlamentu, nútený menovať do pozície premiéra politika, ktorý

²⁶ Tamtiež

²⁷ 19VERPEAUX, M. *Quelle place la Constitution de 1958 accorde-t-elle au gouvernement ?* . [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-de-1958-en-20-questions/quelle-place-la-constitution-de-1958-accorde-t-elle-au-gouvernement.17356.html>

pochádza z opačného politického tábora než je ten prezidentov. Parlamentnú väčšinu však získala logicky strana, alebo koalícia strán podporujúca ministerského predsedu. V takejto situácii sila premiéra rastie a zväčšuje sa zatiaľ čo moc prezidenta je menšia. Premiér sa z pasívneho hráča, ktorý len vykonáva politickú vôľu prezidenta, stáva aktívny politický súper prezidentskej politiky. Tento jav však nastáva skôr zriedka, jeho početnosť je v histórii V. republiky možné spočítať na tri obdobia, pričom dve z nich zažil prezident Mitterand.²⁸

Pravdou však ostáva, že prezident prichádza len o väčšinu výsad, ktoré mu prideliuje prax a fakt podriadenosti premiéra. No postavenie prezidenta je posilnené v ústave a všetky tieto práva sú prezidentovi zachované aj počas obdobia kohabitácie.

Zmena politiky premiéra v čase kohabitácie spočíva hlavne v aktívnom prístupe k svojej agende. Ministerský predseda a jeho kabinet presadzujú svoje vládne ideály, je však nutné, aby boli dodržané všetky právomoci, ktorými prezident disponuje.

2.3. Parlament Francúzskej republiky

Presunutie moci smerom k exekutívnej zložke, na úkor parlamentu, v V. Republike dokazuje aj zaradenie zákonov a noriem, o ktoré sa parlament opiera, v rámci ústavy. O parlamente pojednáva až IV. hlava ústavy.²⁹

Francúzsky parlament je dvojkomorový a zložený z hornej a dolnej komory. Dolná komora – teda Národné zhromaždenie je volené priamou voľbou, naproti tomu Senát, teda horná komora, voľbou nepriamou.

Národné zhromaždenie

Národné zhromaždenie, ako dolná komora, je volené v priamych voľbách, prostredníctvom väčšinového volebného systému. Dôsledky tohto volebného systému na zloženie parlamentu vo väčšej miere rozoberiem v ďalšej podkapitole venovanej volebnému systému.

Celé Národné zhromaždenie sa obmieňa pravidelne každých 5 rokov, inak môže byť dĺžka mandátov poslancov Národného zhromaždenia skrátená rozpustením tohto orgánu, pričom sa nové voľby musia konať v rozmedzí 20 až 40 dní. Národné zhromaždenie vyjadruje svoju dôveru vláde,

²⁸ FAVOREAU, L., Gaia, P., GHEVONTIAN, R. *Droit constitutionnel. Édition 2015*. Paris: DALLOZ, 2014. s. 698 ISBN 9782247143597

²⁹ CONSTITUTION. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution.pdf

rovnako ako vládne programu. Na tento akt je potrebná väčšina všetkých poslancov. Počet poslancov upravuje ústava na 577 mandátov.³⁰

Senát

Senát, teda horná komora parlamentu, je formovaný omnoho zložitejšími normami ako Národné zhromaždenie. Je formou pretrvávajúcej republikánskej tradície, pričom história zaznamenala snahy o jeho zrušenie, no vždy neúspešne. Z hľadiska nášho skúmania vo svetle teórií René Rémonda je pre túto diplomovú prácu zaujímavý hlavne pokus generála de Gaullea z roku 1969.³¹ Jeho snaha bola referendum taktiež odmietnutá, no je potvrdením jeho príslušnosti k ideám bonapartistického tradičného krídla – snaha o čo najväčšiu elimináciu orgánov sprostredkujúcich vládu ľudu.

Hlavnou úlohou senátu je regulácia a spravovanie politiky jednotlivých území krajiny a od poslednej úpravy ústavy aj správa záujmov francúzskeho obyvateľstva mimo francúzske územie.³² Senát nemá žiadny vplyv na vyslovenie dôvery, alebo prípadnej nedôvery vláde. Toto privilégium prislúcha len a iba Národnému zhromaždeniu, ktoré svoju nadradenosť pri tomto akte odvoláva od priamych všeobecných volieb.

Odlišná je aj voľba senátorov na senátorské posty. Tento akt je zabezpečený nepriamou voľbou, pomocou voliteľov, pričom sa používa kombinácia proporčného a väčšinového volebného systému. Títo pochádzajú z jednotlivých regiónov Francúzska a všetkých departmentov, teda územných jednotiek, na ktoré je Francúzsko rozdelené.

Senát sa obmieňa vždy len čiastočne, to znamená, že každé tri roky dochádza k obmene tretiny senátorov. Počet kresiel v Senáte je 348 pričom je pomerne rozložený medzi regióny kontinentálneho Francúzska, zámorské departmenty a zástupcov zahraničných Francúzov.³³

2.4. Francúzsky volebný systém a jeho efekty

Politický systém a volebný systém v krajine sú navzájom prepojené a ovplyvňujú sa. Voľby do Národného zhromaždenia prebiehajú pomocou dvojkolového volebného systému, pričom tento spôsob Francúzsko používa ako jediná európska krajina pri tomto druhu volieb. Zapríčiňuje bipolarizmus, rovnako tak multipartizmus politických strán v krajine. Vytvorili sa hlavné politické

³⁰ Mandáty poslancov sú rozdelené v pomere: kontinentálne Francúzsko: zámorské departmenty: Francúzi žijúci mimo územia Francúzska, teda 556:10:11.

³¹ HAMON, F.: *Droit constitutionnel*. Paris: L.G.D.J, 2005. s588 ISBN 9782275026152

³² FAVOREAU, L., Gaia, P.,GHEVONTIAN,R. *Droit constitutionnel.Édition2015* .Paris:DALLOZ,2014. s708 ISBN 9782247143597

³³ Toto rozloženie je v pomere: 326:10:12.

strany a centrá, pričom ostatné strany sa názorovo koncentrujú v ich okolí. Tento fakt podporuje politické nastavenie v krajine, čiže silný prezident a politická a volebná prax.

Systém ovplyvňuje aj strategické chovanie voličov a politických strán, ktoré sa snažia zvýšiť svoj úspech pred druhým kolom vstupom do koalícií. Typické je aj vyčleňovanie extrémnych strán na okraj politického záujmu, a tak z dlhodobého hľadiska nemajú veľké šance realizovať sa v politike. Je to prípad aj malých politických strán, ktoré rovnako nezískavajú valnú podporu. Systém je teda nastavený tak, aby znevýhodňoval malé a extrémne strany a naopak nadhodnocuje význam veľkých politických subjektov. Napriek tomu malé strany sú neustále súčasťou politickej scény a realizujú sa hlavne na regionálnej politickej úrovni.

Podporu získava poloprezidentský systém aj nastavením volebného kalendára v krajine. Prezidentské voľby sa konajú tesne pred parlamentnými voľbami predpokladajú, že prezident získa následne v novozvolenom parlamente väčšinu a v systéme sa tak predchádza vzniku kohabitácie, ktorá by prezidenta v jeho právomoci mohla oslabiť. Naopak regionálne voľby vo Francúzsku, ktoré sa konajú približne v polovici trvania mandátu prezidenta a parlamentu, majú schopnosť vyjadriť názor a tendencie voličov, ktoré vznikajú vzhľadom k aktuálnej politike.

Voľby, tak prezidentské ako aj parlamentné (voľby do Národného zhromaždenia), sa konajú každých 5 rokov.³⁴ Samozrejme v prípade, že nedôjde k predčasným voľbám.

2.4.1. Prezidentské voľby

Voľbu prezidenta Francúzska upravuje v ústave článok 6 a 7.³⁵ Pôvodnú ústavu z roku 1958, Francúzi podrobili zmenám. Jednu z hlavných bola zmena z roku 1962, keď referendum odobrilo snahu de Gaullea a francúzsky prezident je volený v priamej voľbe. Vzhľadom k poloprezidentskému systému sa dá povedať, že voľba prezidenta je najdôležitejším volebným aktom v krajine.³⁶ Pôvodne volebné obdobie prezidenta na sedem rokov bolo zmenou ústavy skrátené na päť ročný výkon mandátu.³⁷

³⁴ Zmena noriem ústavy od roku 2002, dovtedy bolo volebné obdobie prezidenta 7 ročné.

³⁵ CONSTITUTION. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution.pdf

³⁶ DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Základní modely dekomratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008. s169 ISBN 978-80-245-1357-7

³⁷ STRMISKA, M; HLOUŠEK, V. *Francie* IN: STRMISKA, M; HLOUŠEK, V; KOPEČEK, L; CHYTILEK, R. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005. s107 ISBN 8073670380

Voľba prezidenta prebieha v priamych všeobecných voľbách, pričom sa jedná dvojkoľový väčšinový systém. Odkedy je dĺžka trvania mandátu prezidenta skrátená na päť ročné obdobie došlo aj k harmonizácii s parlamentnými voľbami, v ktorých sa očakáva potvrdenie názoru voličov z prezidentských volieb. Presný dátum konania prezidentských volieb spadá do kompetencie vlády republiky, ale musia prebehnúť v období 20 až 35 dní pred koncom vlády predošlého prezidenta.³⁸ Takýto časový odstup je spojený so snahou zaručiť dostatočný časový úsek na predvolebnú kampaň. Prezident zároveň potrebuje získať, podľa Arandt a Mathieu, dostatočnú podporu francúzskych regionálnych zastupiteľstiev.³⁹ Takto systém predchádza kandidatúre neopodstatnených kandidátov.⁴⁰

Kandidát je v prvom kole prezidentských volieb zvolený ak získa nadpolovičnú väčšinu všetkých odovzdaných hlasov (t.j. 50% plus minimálne jeden hlas). Ak sa tak nestane nastáva druhé kolo volieb. Druhé kolo je vo Francúzsku bežnou praxou. Druhé kolo prebehne 14 dní po tom prvom .

2.4.2. Parlamentné voľby

Francúzsky parlament je dvojkomorovým orgánom, zloženým z Národného zhromaždenia, ako dolnej komory parlamentu, a Senátu, teda hornej komory. Priame voľby do parlamentu sa v prípade Francúzska týkajú len volieb do Národného zhromaždenia. Parlamentné voľby prebiehajú na základe väčšinového volebného systému. V trvaní V. republiky však nastala výnimka v roku 1986, kedy tieto voľby prebehli na základe systému proporčného zastúpenia.⁴¹

Väčšinový volebný systém do Národného zhromaždenia prebieha v jednomandátových obvodoch, taktiež tu možno pozorovať podobnosť systému V. republiky s konaním volieb počas III. republiky. Tento väčšinový systém je niekedy politickými vedcami hodnotený aj ako systém majority plurality, teda istá kombinácia väčšinového systému s primiešaním noriem pomerných systémov.⁴²

³⁸ARDANT,Ph.,MATHIEU,B.*Institutions politiques et droit constitutionnel*.Paris:LGDJ. 2012. 474 ISBN 978-2-275-03379-2

³⁹ Tamtiež

⁴⁰Ide o podporu najmenej 500 zástupcov, pričom títo musia pochádzať minimálne z tridsiatich departmentov, a z každého jedného z nich nesmie byť viac ako 10% týchto zástupcov.

⁴¹ Pozri DVOŘÁKOVÁ, V. a kol.*Základní modely dekomratických systémů*.Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1357-7

⁴²CHYTILEK,R.; ŠEDO,J; LEBEDA,T; ČALOUD,D. *Volební systémy*.Praha: Portál, 2009. s28-29 ISBN 9788073675486

Ak konkrétny kandidát vo svojom volebnom obvode získa nadpolovičnú väčšinu všetkých hlasov, automaticky je zvolený už v prvom kole. V takom prípade je však podmienkou aj to, aby volebná účasť bola minimálne 25%. Jeden volič znamená jeden hlas v prípadných oboch kolách volieb.⁴³ Nenaplnenie jednotlivých podmienok znamená, že je potrebné vykonať druhé kolo volieb, ktoré však zahŕňa len tých kandidátov, ktorí získali v prvom kole minimálne 12,5% hlasov. Ako nakladať s výsledkami druhého kola upravuje článok 126 tzv. Code électoral. Na získanie mandátu v druhom kole postačuje jednotlivým kandidátom získanie relatívnej väčšiny. Dôvodom je, že francúzsky prípad prichádza s obmenou základného systému absolútnej väčšiny, pretože umožňuje postup do druhého kola nie je dvom kandidátom s najväčším počtom hlasov, ale všetkým kandidátom, ktorí v prvom kole prekročili hranicu spomínaných 12,5%.

Takto nastavený systém ovplyvňuje aj chovanie politických strán, a mení sa tak i volebná kampaň medzi prvým a druhým kolom volieb. Podľa Dvořákovvej v prvom kole politické strany vystupujú ako samostatné subjekty, hlavne tie centralizované rátajú s veľkým oslovením voličov. Pre druhé kolo je špecifické vytváranie koalícií. Dalo by sa povedať, že prvé kolo je istým testom potenciálu politických strán, pričom druhé kolo je charakteristické vytváraním koalícií menších strán s veľkými stranami. Navzájom si tak poskytujú potrebnú podporu.

2.4.3. Spojitosť prezidentských a parlamentných volieb

Načasovanie priebehu prezidentských a parlamentných volieb nie je náhodné. Očakáva sa zníženie možnosti vzniku kohabitácie tým, že rýchly sled prezidentských a parlamentných volieb zaručí, že parlamentné voľby potvrdia výsledok tých prezidentských.⁴⁴ To rovnako znamená, že výsledok prezidentských volieb je istým ukazovateľom preferencií voličov pre politické strany. V konečnom dôsledku ma však takáto synchronizácia za následok zvýšenie politickej stability vo Francúzsku.⁴⁵

Načasovanie volebného kalendára však nemusí zaručiť systému očakávané výsledky. Autori, ktorí skúmajú volebné systémy tvrdia, že voliči sa nemusia vždy rozhodnúť podľa preferovaných

⁴³ DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Základní modely dekomratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008. s175 ISBN 978-80-245-1357-7

⁴⁴ CAMBY, J.-P. *Le quinquennat*. In: *Cahiers français*. No.332.2006. p. 9-13. s12

⁴⁵ Electoral systems [online]. [cit.2016-04-05]. Dostupné na internete :<http://aceproject.org/ace-en/topics/es/esd/esd06/esd06d>

strán. Niekedy je voličskou stratégiou voliť, tak aby vznikla zjednotená vláda, inokedy je ich preferencia naklonená nejednotnej vláde. Prax však od roku 2002 dokazuje, že volebný kalendár skôr plní svoju funkciu a pomáha tak vyhnúť sa poloprezidentskému systému a tiež obdobiu kohabitácie.⁴⁶

2.4.4. Efekty volebného systému

Francúzsko je jedinou demokratickou krajinou, ktorá pri voľbách do parlamentu, resp. Národného zhromaždenia, používa dvojkolový väčšinový volebný systém. Teoretici totiž poukazujú na to, že takýto systém spôsobuje fragmentáciu, je destabilizačný a zároveň spôsobuje antidemokratické tendencie. Duverger vyslovuje svoju teóriu, že dvojkolový väčšinový volebný systém pravdepodobne spôsobí vznik mnohých bipolárne orientovaných strán. Rovnako je však nutné zmieniť, že fragmentácia takto spôsobená, nemusí byť hodnotená v negatívnom zmysle. Výsledkom totiž je, že limituje extrémne politické subjekty a podporuje vznik tých umiernených, skôr stredo -pravých. Musia však existovať v disciplinovanom politickom prostredí, za predpokladu tvorby flexibilných koalícií, ktoré získavajú podporu občanov. Systém ovplyvňuje aj voličské stratégie, keď v prvom kole sa voliči chovajú ako v systéme pomerného zastúpenia, pričom druhé kolo sa nesie v zmysle väčšinového systému.⁴⁷

S pozitívnym vplyvom francúzskeho volebného systému na politické strany súhlasí aj Sartori, keď potvrdzuje, že extrémne strany sú redukované na okrajoch systému. Voliči totiž v druhom kole volia kandidátov, ktorí možno neboli ich prvým výberom, no sú najpriateľnejšou alternatívou. Extrémne strany sú tak druhým kolom eliminované, ale samozrejme v prvom kole môžu získať určitú podporu.⁴⁸

Francúzsky volebný systém produkuje vysokú mieru disproporcionality, keďže veľké politické subjekty sú silno nadhodnotené na úkor malých strán, ktoré sú marginalizované, a tým pádom majú malé šance na úspech na celonárodnej úrovni. Malé strany však majú šancu uspieť v jednotlivých regiónoch. Je typickým znakom systému politických strán vo Francúzsku, že jednotlivé strany majú tradične svoje typické obvody, v ktorých získavajú najväčšiu podporu.

⁴⁶ GSCHWEND, Th., LE, D. *Divided We Stand – Unified We Govern? Cohabitation and Regime Voting in the 2002 French Elections* In: *B.J.Pol.S.* No 35. 2005. pp 691–712

⁴⁷ CHYTILEK, R.; ŠEDO, J.; LEBEDA, T.; ČALOUD, D. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. S153-154 ISBN 9788073675486

⁴⁸ SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků. 2. Vydání* Praha: Sociologické nakladatelství. 2011. s80 ISBN 9788074190483

Autori Balais a Loewen po výskume volebného kalendára tvrdia, že rýchle načasovanie konania parlamentných volieb hneď po voľbách prezidentských spôsobuje menší počet relevantných politických strán. Prezidentská strana získava väčšinou značnú podporu, pretože voliči preferujú vládu a prezidenta bez vzťahu kohabitácie. Systém núti strany vstupovať do koalícií, pretože jasnejšie predikuje vzťah medzi mandátom a hlasom, pričom koaličné strany sú schopné výsledky volieb väčšmi odhadnúť. Malé strany však podľa nich vstupom do koalície nič nezískajú, pretože zisk mandátov sa pre ne v koalícii nijako valne nezvýši. Dvojkolový väčšinový systém má rovnako väčší vplyv na psychológiu volieb, ako z pohľadu politických strán, tak z pohľadu voličov. Pre politické strany je to hlavne otázka vstupu do koalícií, pre voličov je to otázka strategického prístupu ku kandidátom, pri ktorých hodnotia aj ich potenciál postupu do druhého kola volieb.⁴⁹

⁴⁹ BLAIS, A, LOEWEN, P.J. *The French Electoral System and its Effects*. In *West European Politics*. Vol. 32, No. 2. 2009. s 345–359

3. Poloprezidentské systémy

Táto kapitola sa bude zaoberať definíciou poloprezidentského systému. Podľa väčšiny politických vedcov, je práve poloprezidentský systém nastavený na podmienky Francúzska.

Najskôr sa budem venovať klasickým definíciám poloprezidentského systému podľa Maurice Duvergera. Jeho klasické teórie o tomto systéme sú nevyhnutnou súčasťou ich klasifikácie. Ďalším podstatným autorom je G. Sartori, ktorý vnáša do klasifikácie systémov iný pohľad. K hodnoteniu tohto systému použijem aj pohľady iných autorov a nakoniec kapitolu zakončí definícia Francúzska.

Najznámejším klasickým teoretikom poloprezidentského nastavenia politického systému je Maurice Duverger. On pokladá systém za poloprezidentský, ak spĺňa určité podmienky. Medzi ne patrí priama voľba hlavy štátu, teda prezidenta. Prezident musí mať zaručenú vysokú autoritu, t.j. disponuje silnou právomocou. Systém je však do určitej miery vyvážený tým, že silu prezidenta obmedzuje ministerský predseda a ministri, ktorí majú taktiež podiel na exekutive a disponujú vládnu mocou. Termín poloprezidentský je u niektorých autorov obmeňovaný. Napríklad Shugart a Carey hovoria o systéme premiersko-prezidentskom.⁵⁰ Nesúhlasia s terminológiou slova „poloprezidentský“, pretože ho nevnímajú ako medzistupeň medzi prezidentským a parlamentným systémom. Okrem zmeny názvu však autori súhlasia s klasickou teóriou Duvergera - ide o prezidenta zvoleného priamym všeobecným hlasovaním, ktorý oplýva značnou mocou, napriek tomu však zdieľa vládu s ministerským predsedom a ten je závislý na dôvere parlamentu.

Iný pohľad na rozoberaný systém má Juan Linz, ktorý vidí hlavný identifikačný bod v problematike duálnej exekutívy. U neho nie je dôležité či je prezident volený priamo alebo nepriamo, ale to, že nie je volený parlamentom. Premiér je však priamo odkázaný na dôveru parlamentu. V tejto teórii nie je poloprezidentský systém samostatnou kategóriou, ale skôr systémom, ktorý stojí medzi prezidentským a parlamentným systémom. Linz však nie je podstatným teoretikom poloprezidentských systémov.⁵¹

K najznámejším autorom dneška, ktorý venuje špeciálnu pozornosť práve poloprezidentským systémom patrí Robert Elgie. „*Poloprezidentský systém možno definovať ako*

⁵⁰SHUGART, M. S., CAREY, J. M. *Presidents and assemblies: constitutional design and electoral dynamics*. New York: Cambridge University Press, 1992 ISBN 9780521429900

⁵¹LINZ, J. J., VALENZUELA, A. *The failure of presidential democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 1994 s48. ISBN 978-0801846403

system, kde ľud volí prezidenta s pevným mandátom, ktorý koexistuje s ministerským predsedom a jeho kabinetom, ktorý je priamo zodpovedný parlamentu“.⁵² Dá sa povedať, že Elgie zdieľa zaradenie systému podobne ako Linz, no považuje ho za samostatný systém, nie len ako medzistupeň medzi prezidentským a parlamentným systémom. S čistotou poloprezidentského systému, ako samostatného systému súhlasí aj Sartori. Tam, kde Linz vidí problém s možnosťou demokraticky riešiť prípadný spor, ktorý vznikne medzi premiérom a jeho kabinetom a medzi prezidentom, Sartori namieta. Tento problém rieši podľa neho systém dvojitej exekutívy, teda premiestňovanie síl z prezidenta na premiéra, podľa konkrétnej súhlasnej väčšiny. Práve tento fakt, je podľa Sartoriho: „...najlepším, aj keď pôvodne nezamýšľaným účinkom ústavných čarov a kúziel.“⁵³

O’Neillova definícia sa čiastočne líši od ostatných autorov. Poloprezidentský systém si podľa neho nevyžaduje ľudom voleného prezidenta. Dôležitejší je celkový výsledok a spôsob vlády. Podstatné je rozdelenie vlády medzi dve zložky, prvou je prezident, ktorý je hlavou štátu. Druhú časť vládnej moci nesie ministerský predseda, ktorý je vlády. Podstatou je, aby sila a dôraz exekutívy bol v rukách prezidenta. Priamo volený prezident totiž ešte neimplikuje poloprezidentský systém, pokiaľ sa jedná o slabého prezidenta.⁵⁴

Všetci autori poloprezidentských systémov používajú v rôznom poradí a s rôznym dôrazom tri základné atribúty, typické pre tieto systémy. Väčšinou ide o prezidenta priamo voleného ľudom, ktorý oplýva silnou právomocou v rámci exekutívy. Jeho silu potom vyvažuje ministerský predseda. Tento však priamo legitimitu a množstvo svojej moci získava od parlamentu

3.1. Poloprezidentský systém z pohľadu Maurice Duvergera

Poloprezidentský systém, konkrétne toto pomenovanie použil Maurice Duverger vo svojom diele „*A new political model: Semipresidential Government*“, kde upravil tento pojem na klasifikáciu politického systému. Autor porovnal niektoré krajiny, kde bol prezident volený podobne ako vo Francúzsku – teda priamou voľbou prezidenta ľudom, pričom tento akt mu dodal silné vládne práva, odvodzujúce svoju legitimitu práve od občanov. Právomoci všetci prezidenti

⁵² ELGIE, R. *Semi-presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press. 1999. s13 ISBN 9780198293866

⁵³SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s133 ISBN 9788074190483

⁵⁴ ELGIE, R. *Semi-presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press. 1999. s13 ISBN 9780198293866

zdieľali s vládou, na čele s ministerským predsedom, pričom vláda získavala svoju legitimitu a podporu od parlamentu a bola na ňom priamo závislá. Do porovnania sa dostalo Francúzsko v rokoch 1958 až 1962, rovnako ako prvá republika s nastavením podobným poloprezidentskému systému – teda Weimarská republika. Rovnako ako ďalšie štyri európske štáty (Rakúska republika, vláda Írska, Fínska vláda a systém na Islande – všetky systémy boli porovnávané v rozmedzí rokov 1919 až 1933) V roku 1970 použil Duverger označenie „semi- prezidentský“ systém len pre Francúzsko, ostatných päť krajín pridal do komparácie až v roku 1974 a nazval ich monarchies républicaines.⁵⁵

Duverger porovnával ústavy a z nich vychádzajúce zákony a normy, ktoré upravovali štruktúru krajiny v každej z nich. Porovnával aj vytváranie parlamentných väčšín, ktoré potom ovplyvňovali vzájomné nastavenie pozícií prezidentskej sily voči takýmto väčšinám. Okrem ústavy samozrejme vstupovali do hry aj nepísané zákony, t.j. tradície a kultúrne politické nastavenie.

Duverger prichádza so základnými zákonmi, ktorých splnenie identifikuje poloprezidentský systém. Prvým je, že prezident musí byť do úradu zvolený vo všeľudových voľbách, na základe všeobecného volebného práva. Takto zvolený prezident disponuje veľkou škálou právomocí- je obdarený silnými ústavnými právomocami. Jeho silu vyvažuje ministerský predseda spolu so svojimi ministrami. Rovnako oni majú v rukách určitú politickú a vládnu moc a svoju legitimitu opierajú o dôveru parlamentu, na ktorej sú závislí. Tieto zákony však nemusia platiť absolútne. Niektoré krajiny môže mať vo svojich zvyklostiach a ústave vytvorené určité alternácie. Prezident môže byť zvolený voliteľmi, ktorých si zvolili priamo občania. To je prípad Fínskej analýzy.⁵⁶

Konkrétne politické postavenie prezidenta ovplyvňuje teda značne politická prax v konkrétnej krajine. Z tohto uhla pohľadu Duverger vytvára tri možné alternatívy postavenia prezidenta v poloprezidentskom systéme.

A) Slabý prezident- Duverger ho označuje za „bábkového“ prezidenta . Tanéhoto prezidenta má v jeho analýze napríklad Rakúsko. Rovnako tak to je prípad Írska a Islandu

B) Všemocný prezident- podľa Duvergera je to príklad francúzskeho prezidenta

⁵⁵DUVERGER,M. *Les monarchies républicaines*. . [online]. [cit. 2016-07-01].Dostupné na internete : http://www.revue-pouvoirs.fr/IMG/pdf/78Pouvoirs_p107-120_monarchies_republicaines.pdf

⁵⁶ DUVERGER, M. *A NEW POLITICAL SYSTEM MODEL: SEMI-PRESIDENTIAL GOVERNMENT*. In *European Journal of Political Research*,Volume 8.1980. s 165–187

C) Zdieľajúci prezident- je typom poloprezidentského systému, keď prezident potrebuje k vládnutiu a uplatňovaniu svojich právomocí premiéra a vládu.

Duverger prichádza na základe tejto analýzy k myšlienke, že aj keď podľa ústavy sa systém javí ako poloprezidentský, v prípade prvého druhu prezidenta (Rakúsko, Island) ide vlastne o funkciu parlamentného systému. Tradícia a politická prax napriek ústave nedovoľujú prezidentovi využívať svoju silu naplno, skôr len v obmedzenom zmysle.

Francúzsky systém je opačným prípadom, keď právomoci prezidenta na základe politickej praxe prekračujú ústavou písané normy. Premiér je v čase súhlasných väčšín len predĺženou rukou prezidenta, ktorý naplno uplatňuje svoju moc v krajine i v medzinárodných vzťahoch.⁵⁷

Prípad Weimarskej republiky či Fínska podľa Duvergera najviac vystihuje vyvážené spolužitie prezidenta a vlády v poloprezidentskom systéme. Ústava a politická prax zhodne podporujú dualizmus moci v krajine. To znamená, že prezident využíva svoju moc v rámci zákonov a noriem písaných v ústave.

Z Duvergerovej analýzy je zrejmé, že v krajine s poloprezidentským systémom nie je v kontexte sily prezidenta rozhodujúca ústava. Podstatnú zložku tvorí tradícia a politická prax konkrétnej krajiny. Zoradenie krajín podľa Duvergera vzhľadom k právomoci prezidenta podľa ústavy je nasledovné : najsilnejší prezident je vo Fínsku, nasleduje Island, Weimarská republika, Portugalsko, Rakúsko, Francúzsko a nakoniec Írsko. Postupnosť krajín sa pri porovnaní právomocí prezidenta vzhľadom k politickej praxi však zmení. Poradie je nasledovné: Najsilnejší prezident vládne Francúzsku, pokračuje Fínsko, Weimarská republika, Portugalsko, Rakúsko, Írsko a najslabší prezident je prezident Islandu.⁵⁸

Neopomenuteľnou podmienkou klasifikácie podľa Duvergera je vzťah, ktorý vzniká medzi prezidentom a rozložením väčšín v parlamente. Duverger vytvára transformačnú mriežku⁵⁹, v ktorej vzniká päť rôznych vzťahov, ktoré sú určené rozložením väčšín v parlamente a ich vzťahom k prezidentovi. V poloprezidentskom systéme teda prezident môže byť monarchom, absolútnym alebo obmedzeným. Môže existovať v diarchii, byť členom väčšiny alebo vystupuje v roli

⁵⁷ DUVERGER, M. *A NEW POLITICAL SYSTEM MODEL: SEMI-PRESIDENTIAL GOVERNMENT*. In *European Journal of Political Research*, Volume 8.1980. s 165–187

⁵⁸ JAVUREK, P. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech - Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán. 2008. s15 ISBN 9788073631796

⁵⁹ NOVÁK, M. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON. 1997 s 112 ISBN 8085850222

regulátora.⁶⁰ Duverger tvrdí , že pokiaľ v krajine neexistuje väčšina v parlamente, potom politická prax je v zásade súhlasná s právomocou prezidenta popísanou v ústave. (Je to prípad Fínska, alebo prvej poloprezidentskej krajiny Weimarskej republiky). V tomto prípade sa dá spojiť postavenie prezidenta so zdieľajúcim typom, platí harmonický dualizmus medzi oboma hlavnými mužmi vlády.

Krajiny ktoré oplývajú stabilnou väčšinou v parlamente, majú v čele prezidenta, ktorý svoju moc uloženú ústavou plne nevyužíva. Politická prax jeho silu pravdepodobne znižuje a utláča. V tomto prípade môže nastať aj opačný scenár, keď politická prax na úkor ústavných noriem silu prezidenta znásobuje.

Pokiaľ je parlamentná väčšina tvorená jednou stranou, z ktorej pochádza aj prezident, hovoríme, podľa Duvergera, o absolútnom monarchovi. Prezident tým pádom nevyužíva len svoju moc, ale disponuje aj mocou premiéra, ktorý v podstate plní vôľu hlavy štátu. Poloprezidentské systémy sú nastavené v analýze Duvergera ako demokratické režimy, takže i keď pri type absolútneho monarchu môže vyvstať otázka nedemokratického uzurpovania moci v rukách prezidenta, neustále ju vyvažuje sila opozície.

Obmedzený monarcha na poste prezidenta vzniká, keď hovoríme o koalícnej väčšine v parlamente. Prezident je pravdepodobne lídrom najsilnejšej zo strán, ale keďže sa jedná o koalíciu musí brať na zreteľ aj vôľu koalíčných partnerov.

Diarchia označuje stav pokiaľ v parlamente nie je prítomná jednotná väčšina. Prezident tým pádom zastáva rolu stranícky neutrálneho prezidenta. Toto dvojvládie rovnako znamená , že prezident musí zdieľať svoju moc s ministerským predsedom a ich postavenie je v rámci štruktúry a sily rovnocenné.

Symbolickú rolu vzhľadom k rozloženiu a existencii parlamentných väčšín zastáva prezident v prípade, ak je iba členom väčšiny. Symbolický prezident nemá reálnu moc, tá sa presunie do rúk premiéra. Takáto situácia nastáva napríklad v dôsledku špeciálnej historickej tradície, alebo pokiaľ je premiér a aj prezident súčasťou rovnakého politického hnutia, či strany, pričom premiér zastáva významnejšiu funkciu. Lídrom v strane, tak ako v štruktúre exekutívy ostáva premiér.

⁶⁰JAVUREK,P. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech - Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán. 2008.s18 ISBN 9788073631796

Pokiaľ sa prezident ocitne v opozícii voči parlamentu a jeho väčšine, podľa Duvergera, takýto prezident zastáva len rolu tzv. regulátora. Prezident regulátor nemá inú možnosť ako presne a striktno dodržiavať normy a pravidlá dané ústavou. Prezident v poloprezidentskom systéme môže vystriedať viaceré typológie duvergerovej predstavy, napríklad pri zmene vzťahu s parlamentnou väčšinou vzniká vo Francúzsku perióda tzv. kohabitácie.

3.2. Giovanni Sartori a poloprezidentské systémy

Pre typológiu Sartoriho je typické vytvorenie piatich oporných bodov, podľa ktorých je možné rozoznávať poloprezidentské systémy.

- A) Prezident je na svoj post volený všeobecnou voľbou, pritom podľa Sartoriho nie je zaväzujúce, či je táto voľba priama, alebo nepriama.
- B) Výkonná moc je zdieľaná medzi prezidentom a premiérom – vzniká duálna autorita
- C) Vzťah prezidenta a parlamentu : prezident nezávisí na vyslovení dôvery od parlamentu, sám však vládnuť nemôže, potrebuje svoje rozhodnutia diskutovať s premiérom a vládou jeho ministrov
- D) Ministerský predseda, rovnako ako jeho kabinet, nie sú závislí na prezidentovi. Ich závislosť je na strane parlamentu, ktorý im vyslovuje dôveru. Zároveň na výkon svojej moci potrebujú v parlamente získať parlamentnú väčšinu.
- E) Sartori rozoberá systém vyvažovania moci v poloprezidentskom politickom systéme.⁶¹

Sartori pri skúmaní poloprezidentských systémov okrem Francúzska vychádza aj so systémov iných krajín, podobne ako Duverger. Zhodujú sa v zaradené Weimarskej republiky medzi poloprezidentské krajiny, taktiež v prípade Portugalska.

Absolútna nezhoda medzi oboma autormi panuje však v prípade ďalších troj krajín- Rakúsko, Island a Írsko. Sartori tvrdí, že v týchto krajinách ich silu len predstierajú normy písané ústavou, ale politická prax im tieto možnosti uberať.⁶² Sartori teda tvrdí, že len ústavná norma a zákon uznávajúci

⁶¹SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků. 2. Vydání* Praha: Sociologické nakladatelství. 2011 s140 ISBN 9788074190483

⁶² Tamtiež s134

prezidentské právomoci, nie je dostačujúci k jeho silnému postaveniu. Tieto krajiny majú svoje usporiadanie založené omnoho viac na parlamentnej praxi.

K pohľadu Giovanniho Sartoriho konkrétne na Francúzsky politický systém sa ešte vrátim v časti o francúzskom poloprezidencializme.

3.3. Ďalšie klasifikácie teórie poloprezidentských systémov

Okrem základných typológií dnes už klasických autorov budem v tejto časti rozoberať aj pohľady na poloprezidentské zriadenie očami Roberta Elgieho. V súčasnosti je snáď hlavným autorom prác o poloprezidencializme. Je potrebné povedať, že jeho definícia poloprezidentských systémov je veľmi rozsiahla zahŕňa veľké množstvo krajín.

Elgieho analýzy vychádza zo Sartoriho i Duvergera. Ich definície boli dlhú dobu jedinými definíciami týchto systémov a boli prijímané ako plne platné. Robert Elgie však ich koncepty neprijal a vytvoril vlastný názor na kategorizáciu poloprezidentských systémov. Elgie tvrdí, že Duvergerov predpoklad o silnej právomoci prezidenta je vágny a nejednoznačný. Otázkou totiž je aké silné tieto právomoci prezidenta musia byť, aby systém mohol byť hodnotený ako systém s poloprezidentským politickým usporiadaním. Moc prezidenta je teda podľa Elgieho nežiaduce, pretože nie je jasne definovateľné.⁶³

Podľa Elgieho by malo platiť základné pravidlo, že poloprezidentský systém je takým systémom, kde prezident, ktorý je zvolený občanmi, získa pevne stanovený mandát. Zároveň však koexistuje s ministerským predsedom a jeho kabinetom, pričom premiér a aj kabinet sú zodpovední parlamentu.⁶⁴ Zdá sa teda, že jedinú, čo Elgie požaduje je priama voľba prezidenta, ktorý koexistuje s premiérom, ktorý sa zodpovedá parlamentu. Elgie optikou tejto podmienky považuje za poloprezidentské systémy aj systémy v strednej Európe. Tu však narážame na problém, keďže prakticky je jasné, že len popis zákonov a ústavy nedefinuje politický systém ako poloprezidentský, pretože v mnohých vládnach slábajú prezidenti. Podstatné je do úvahy zobrať aj vzťah medzi legislatívnou zložkou štátu a zložkou exekutívou.

⁶³ELGIE, R. *Semi-presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press. 1998 s5-13 ISBN 978019829386

⁶⁴ELGIE, R. *Semi-presidentialism: sub-types and democratic performance*. New York: Oxford University Press. 2011 s22 ISBN 9780199585984

Preto bol za takýto formalistický koncept Elgie kritizovaný, keďže absolútne neberie do úvahy špecifické inštitucionálne prvky systémov krajín.⁶⁵ Napriek tomu Elgie ostáva pri veľmi širokej a ťažko uchopiteľnej teórii, ktorá mu umožňuje radiť medzi poloprezidentské systémy mnoho krajín. Dodnes sa venuje výskumu otázky poloprezidentských systémov a vedie aj rozsiahly blog, kde uverejňuje rozsiahle informácie o systémoch ním označených ako poloprezidentské.

Pozorovaním poloprezidentských systémov sa zaoberá aj Cindy Skach.⁶⁶ Autorka tvrdí, že prirodzene môžeme chápať prezidentský a parlamentný systém ako antagonistické systémy. Parlamentné systémy kladú dôraz na hlavné postavenie parlamentu v rámci politického systému, kde funguje závislosť medzi legislatívou a exekutívou. Parlament je kruciálnou zložkou každého z týchto systémov. Naopak nezávislosť jednotlivých zložiek je typická pre prezidentúry. Je mnoho krajín, ktoré je jednoduché zaradiť do jedného z týchto typov. Prezidentský typ je jasne ustálený v Spojených štátoch amerických. Nemecko naopak platí za parlamentnú demokraciu. Francúzsko sa však nepodarí jednoznačne zaradiť ani do jedného z týchto typov. Skach vidí spoločný znak ich systémov v postave prezidenta, opakuje sa nutnosť priamej všeobecnej voľby a jasne časovo ohraničeného mandátu. Časť exekutívnej moci je však závislá na vyslovení dôvery či nedôvery zo strany parlamentu, čo je typický znak parlamentných systémov. Tu vidí Skach nutnosť klasifikácie systému poloprezidentského.

Skach na rozoznanie poloprezidentského systému použije dva základné momenty, a to, že prezident je zvolený na presne dané obdobie, taktiež disponujúci mimoriadnou právomocou. Druhá hlava exekutívy je ministerský predseda, ktorý je zodpovedný parlamentu.⁶⁷

Duálna exekutíva je charakteristickým rysom semi-prezidentských systémov, to znamená že vládna moc je rozdelená medzi prezidenta a ministerského predsedu. Legitimitu však každá z dvoch hláv vládnej moci získava z iného zdroja. Skach vidí v tejto nerovnosti získavania legitimacy problém. V čase nezhody medzi premiérom a prezidentom nemusí byť jasné koho legitimita je nadradená, a teda ktorá moc má právo vo veci rozhodnúť.

⁶⁵ELGIE, R. *Semi-presidentialism: concepts, consequences and contesting Explanations*. In *Political Studies Review*. Volume 2 (3). 2004. s14 ISSN 14789299

⁶⁶Pozri SKACH, C. *The "newest" separation of powers: Semi-presidentialism*. In *International Journal of Constitutional Law*. Volume 1. 2007. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/icon.pdf>

⁶⁷ Tamtiež

Skach rozoznáva tri typy vzťahov , ktoré sa v poloprezidentských systémoch môžu vyskytnúť. Tieto vzťahy sú definované vzájomnou pozíciou parlamentu, prezidenta a premiéra. Samozrejme platí, že ak má prezident naklonenú parlamentnú väčšinu nedochádza k nezhodám v rozhodovaní.

Skach rozoznáva: ⁶⁸

- A) Vládu so stabilnou väčšinou – platí v prípade, že premiér predsedá vláde, ktorá je podporená parlamentom a má v ňom väčšinové zastúpenie. Platíť musí aj pozitívny vzťah parlamentnej väčšiny s prezidentom krajiny. Takáto vláda zaručuje stabilitu, vzhľadom k absencii rušivého napätia medzi premiérom a prezidentom. Nie je to však plná záruka stability. Skach tvrdí, že poloprezidentské systémy sú náchylné na tento druh nezhôd.
- B) Vládu s rozdelenou väčšinou – platí v prípade ak je prezident voči parlamentu v pozícii oponenta. Parlament však napĺňa podmienku stabilnej väčšiny, a nezáleží na tom, či jednoliatej, alebo koalícnej. Tento prípad popisuje vlastne obdobie kohabitácie, kedy premiér a prezident sú voči sebe v opozícii. Premiér má legislatívnu prevahu, prezident má však na svojej strane ústavou dané právomoci. V takýchto prípadoch prezidenti využívajú možnosť veta a ďalšie svoje právomoci, aby vyvažovali premiérsku legislatívnu prevahu.⁶⁹
- C) Vládu s rozdelenou menšinou – predstavuje situáciu, ktorá je najviac riziková. Platí v momente, keď žiaden z predstaviteľov exekutívy nedisponuje parlamentnou väčšinou. Tento model je veľmi nestabilný, neexistuje totiž žiadna väčšina, ktorá by mala dostatočnú legitimitu na rozhodovanie. Prezidenti často v takýchto prípadoch využívajú možnosti vládnutia, ktoré spadajú do mimoriadnych právomocí.

Skach priamo tvrdí, že tretí model je náchylný k úpadku demokracie a prechodu k diktátorskej forme vlády. Občania požadujú, aby parlament dohliadal na výkon a ústavnosť exekutívnej zložky vlády, a v prípade, že parlament v tejto funkcii zlyha, občania strácajú dôveru v legitimitu štruktúr štátu. Tento aspekt priamo ohrozuje demokratické zriadenie a keďže prezident má značné právomoci, ku ktorým v mnohých prípadoch nepotrebuje súhlas ministerského predsedu a jeho kabinetu, dochádza ku kumulácii moci v jeho rukách. Napokon nesúdržný parlament, ktorý potrebuje väčšinou dvojtretinovú podporu všetkých členov na

⁶⁸ SKACH, C. *Borrowing constitutional designs: constitutional law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. Princeton. New Jersey: Princeton University Press. 2005, s15 ISBN 9780691146720

⁶⁹ Tamtiež s17

odvolanie prezidenta, nie je k takejto akcii schopný. Prezident sa tým pádom stáva neodvolateľným vládcom.

Skach považuje vzhľadom k tejto analýze poloprezidentské systémy za veľmi problematické vzhľadom k nutnosti del'by moci. Dokonca ani v prezidentských systémoch, kde je prezident silný, nemá však k dispozícii právo na rozpustenie parlamentu, dokonca ani teoretické. V parlamentných systémoch takáto alternatíva nie je ani mysliteľná. Je to jedinečná vlastnosť poloprezidentských systémov, ktorá môže systém obrátiť voči demokracii.⁷⁰

Skach sa preto zaoberá spôsobom, ako upraviť stabilitu poloprezidentských systémov a vytvára atribúty, ktoré sú k tomu potrebné. V zásade je stabilita spojená so straníckym systémom, konkrétne jeho povahou. Hodnotiť je nutné aj volebný systém, ktorý predurčuje možnosť vytvorenia parlamentnej väčšiny a rovnako tak aj vzťah a postavenie prezidenta k systému politických strán.⁷¹

Skach predpokladá pre zvýšenie stability inštitucionalizovaný systém politických strán, ktoré sú schopné po voľbách udržať koalície až do nasledujúceho volebného obdobia. Tento aspekt však vo veľkej miere závisí aj na druhu volebného systému. Skach sleduje vzhľadom k volebnému systému dva ciele- akcieschopnosť a reprezentáciu. Pričom oba sú podporované iným typom volebného systému. Prvý je spojený s väčšinovým volebným systémom a druhý s proporčným volebným systémom. Každý z volebných systémov má iný dopad na stranícky systém, a väčšinový systém nie je vždy výhodnejšou voľbou vzhľadom k stabilizácii politickej moci v štáte. Môže vytvárať extrémistické strany v spoločnosti a týmto spôsobom rovnako ohroziť fungovanie demokracie. Skach tvrdí, že podľa mnohých je väčšinový volebný systém navždy spojený s poloprezidentským systémom vlády, no môže pôsobiť protichodne – dokonca pôsobiť v rozpore s vôľou občanov a tak rozkladať politický systém.

Nakoniec, Skach vidí nutnosť pre zachovanie stability demokratického poloprezidentského systému v naklonení prezidenta krajiny straníckemu systému. Prezident by mal byť súčasťou politickej strany, ktorá politicky podporuje výkon jeho moci a recipročne prezident podporuje danú stranu. Skach obviňuje nestraničných prezidentov z častej snahy presahovať rámec svojich právomocí a nepôsobiť tak v súlade s legitímnou mocou, ktorá im bola zverená.

⁷⁰SKACH, C. *The "newest" separation of powers: Semi-presidentialism*. In *International Journal of Constitutional Law*. Volume 1. 2007. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/icon.pdf> s104

⁷¹ Tamtiež s105

Poloprezidentské systémy, avšak ani tie prezidentské, podľa Skach neobsahujú systém brzd a protiváh, ktorý by tieto tendencie zvrátil. I samotní občania vidia prezidentov, ktorí sa identifikujú ako samostatné osobnosti ako vhodnejších a zaujímavejších. V skutočnosti však nestraničky prezident po získaní úradu má často problém dosiahnuť stranícku podporu v parlamente a nie je následne schopný naplniť ciele svojej politiky.

3.4. Francúzsky prípad– poloprezidentský systém alebo hybrid

Sartori tvrdí, že poloprezidentský typ je typický tým, že rozdeľuje monocentrickú štruktúru prezidentských typov vlád. Miesto toho ponúka duálnu štruktúru autority. Poloprezidentský systém rozoznáme tým, že existuje na základe zdieľanej moci. Parlament musí podporovať premiéra, ktorý potom zdieľa moc s prezidentom.⁷²

Podobnosť poloprezidentského systému s tým prezidentským, pre Sartoriho začína a končí pri všeobecnej voľbe tohto postu. Sartori sa preto snaží definovať pojem „ poloprezidentský“ systém na príklade Francúzskej V. republiky.

V ústave je dualita exekutívnej hlavy zmienená už od roku 1958, pričom mantinely určujúce pozíciu premiéra sú celkom jasne určené, či už v článku 20, alebo v nasledujúcom. Postavenie prezidenta je však v ústave V. republiky popísané menej jasným jazykom. Prezident je podľa ústavy obdarovaný právomocou obvyklou ale aj právomocou, ktorú môže využiť v mimoriadnych časoch. Od roku 1962 generál de Gaulle vnáša do noriem voľby prezidenta jeho priamu všeľudovú voľbu. Sartori je vo svojom skúmaní na podobné aspekty veľmi citlivý. Vníma totiž rozdiel medzi písanou ústavou a reálnym prejavom noriem v nej uvedených. Keby sme pozerali len na formálnu stránku ústavy nedozvieme sa o reálnom fungovaní politického systému skutočnosť. Samotná priama voľba prezidenta by totiž tak mnoho neznamovala, ale okolnosti, ktoré k nej viedli a umožnili prezidentovi de Gaulleovi vysvetliť znenie ústavy jeho videním upravujú a zvyšujú silu postavenia prezidenta v V. Francúzskej republike. De Gaulle rozšíril vyjadrenie ľudu v referende na aspekt, že tým zároveň potvrdil súhlas s nedeliteľnou štátnou mocou prezidenta krajiny a zároveň súhlas s tým, že najvyššia štátna moc prislúcha prezidentovi. Samotný text ústavy však žiadnu zmienku o vysvetlení výsledku referenda podľa de Gaullea neobsahuje.

⁷² SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 9788074190483

Sartori skúma aj nerovnosť legitimacy, ktorou disponuje prezident a premiér. Premiér a prezident si vo Francúzsku nie sú v politickej otázke rovní. Prezident je aj napriek prelievaniu moci, prípadnej kohabitácii, tým, kto nesie významnejšiu rolu a oplýva silnejšou autoritou.⁷³

Ako sa teda poloprezidentský systém vyrovnáva s možnosťou kohabitácie podľa Sartoriho? Existujú viaceré varianty, v tej prvej systém kolabuje, pretože konflikt sa nachádza v mŕtvom bode. Ďalšou možnosťou je striedanie prezidentských a parlamentných fáz. A nakoniec treťou možnosťou je jednoducho prirodzené fungovanie poloprezidentského systému. Tretia možnosť je podľa Sartoriho tá pravá, pretože samotný systém sa opiera o dvojité hlavu exekutívy, už zo svojej podstaty.⁷⁴ Dokladom jeho tvrdenia sú samotné historické príklady kohabitácie vo francúzskom systéme, na v druhej polovici osemdesiatych rokov a potom na začiatku deväťdesiatych rokov.

Francúzsky politický systém však nepovažuje za samostatný politický systém celá plejáda politických teoretikov. Za všetkých sú to už spomínaní M.S. Shugart a J.M. Carey. Podľa nich je to len odchýlka nachádzajúca sa na ceste medzi prezidentským systémom a parlamentným zriadením. Istý druh hybridného zriadenia kombinujúceho charakteristické časti oboch zmienených uznaných systémov. V úvode som popísal nevôľu oboch autorov aj ohľade samotného termínu – poloprezidentský systém.⁷⁵ Za správny považujú termín „premiérsko-prezidentský systém“, pričom tento systém má svojím zriadením stále bližšie k parlamentarizmu. K hlavným atribútom premiérsko-prezidentského systému patrí, že líder exekutívy je volený priamo, pričom prezident sa v ich poňatí nerovná reálne najmocnejšej osobe v štáte. Vláda vedie premiér, ktorý sa zúčastňuje koexistencie spolu s prezidentom. Prezident má právomoci rozdelené na zákonodarne i nezákondarné. Podstatným faktorom v klasifikácii tohto systému je priama závislosť premiéra a jeho vlády na parlamentnej podpore. Jasne z ich hodnotenia plynie, že dôležitejšiu funkciu vzhľadom na exekutívnu moc má v rukách premiér, pričom nepopierajú koexistenciu silného prezidenta.

Neexistenciu poloprezidentského systému obhajuje i Vladimír Klokočka. V zásade súhlasí s tým, že táto kategória je zbytočná. Poloprezidentský systém je vlastne len alternatívou jedného

⁷³SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s130 ISBN 9788074190483

⁷⁴Tamtiež s132

⁷⁵SHUGART, M. S., CAREY, J.M.. *Presidents and assemblies: constitutional design and electoral dynamics*. New York: Cambridge University Press, 1992. s23. ISBN 0521429900

z dvoch základných systémov a dôležité je len to, či prevláda prezidentská forma, alebo forma parlamentná.⁷⁶

V. francúzska republika je systém v ktorom, podľa Klokočku, prevláda parlamentná zložka. Označuje ho teda ako Prezidiálny parlamentarizmus. Systém vznikol, Klokočkovým pohľadom, z dôvodu snahy o vyriešenie politickej slabosti ešte pred prijatím novej ústavy. Mala byť posilnená výkonná moc a to na úkor ostatných zložiek moci. Zmenou ústavy v roku 1962 de Gaulle posunul systém medzi systémy prezidentské a parlamentné. Navzdory tomu, že prvá fáza V. republiky znamenala príklon k prezidentskému typu vlády, Klokočka tvrdí, že si republika napriek tomu zachovala jasné prvky parlamentného zriadenia – t.j. vláda je zodpovedná parlamentu, zachovaná je kontrasignácia v mnohých prezidentských úkonoch a vôľach a podobne. Prezident však získal viac moci, než mu priznáva ústava, za tento aspekt môže však okolnosť a francúzska politická prax.⁷⁷

Politické okolnosti však po nástupe ďalších prezidentov, ktorých postavenie nebolo také výrazné ako u generála de Gaullea viedlo opäť väčšmi k príklonu na stranu parlamentarizmu a umiernenému používaniu politickej moci prezidentom krajiny. Opätovný príklon k parlamentnému systému podporili aj obdobia kohabitácie, utváranie politických koalícií, ale aj oslabovanie stotožňovania prezidenta a celkovej politickej moci.

Sila prezidenta voči vláde je zvýšená, i vzhľadom k moci, ktorú mu dáva ústava v článku 16, ale Klokočka tvrdí, že okrem tohto momentu je vláda na prezidentovi nezávislá. Dôveru však musí získať od parlamentu. Poloprezidentský systém je vo Francúzsku neustále sa meniacou formou parlamentného zriadenia, ktorá však vykazuje podľa aktuálnych okolností i prvky prezidentského modelu, hlavne v mimoriadnych situáciách, keď prezident môže siahnuť po svojich mimoriadnych právomociach.

⁷⁶KLOKOČKA, V. *Ústavní systémy evropských států: srovnávací studie*. 2. Praha: Linde, 2006. s208. ISBN 8072016067

⁷⁷ Tamtiež

4. Francúzsko a Spojené štáty americké

V tejto časti práce sa budem venovať tradíciám a politickej kultúre, ktoré majú priamy vplyv na to, že Francúzsko je pre mnohých politických vedcov unikátnym hybridným politickým modelom. Ako som už spomenul v predošlej kapitole, realita a prax sa líšia od písaných kategórií. A teda pôvodne jasne zaradená V. republika s poloprezidentským systémom sa vymyká svojím fungovaním klasifikáciám. Sú tradície vo Francúzsku tak silným hybateľom, že posunú krajinu smerom k prezidentskému systému? Rovnako sa pokúsim o komparáciu medzi systémom a politickou kultúrou v Spojených štátoch amerických a vo Francúzsku. Spojené štáty a ich tradície a politická kultúra dali základ prezidentskému systému. Do akej miery sú tieto krajiny podobné a v čom sa odlišujú? To sú otázky na ktoré sa pokúsim rozborom typických črt odhliadnuť korene jednotlivých systémov a prečo sú pre tieto krajiny vyhovujúce.

Každá krajina má svoju politickú kultúru. Politická kultúra definuje politické postoje, inštitúcie, ale aj politické pohyby v krajine. Zjednodušene sa dá povedať, že sú to zdieľané presvedčenia, hodnoty a normy. Práve oni definujú vzťah medzi vládou, štátom a občanom. Rovnako platí, že pochopenie politickej kultúry danej krajiny vedie k pochopeniu, ako sa formovala daná vláda a prečo sú politické rozhodnutia prednesené a prijímané určitou konkrétnou formou pre danú krajinu typickou. Americká a francúzska politická kultúra je do značnej miery prepojená. Jedna krajina ovplyvňovala druhú a historické skúsenosti boli rovnako ovplyvnené recipročne - či už ide o revolúcie, pohľad na svetové vojny a podobne. Spojovníkom je rovnako práca Francúza Alexis de Tocquevillea. Snažil sa skúmať vplyv politickej kultúry na život a vládu Spojených štátov amerických a zistiť, prečo malo Francúzsko s demokraciou problémy.

Politický systém krajiny, je do značnej miery odrazom politickej kultúry, ktorá sa zase zračí v kultúre a tradíciách národa. Tieto aspekty podporujú unikátnosť francúzskeho systému a vychádzajú z politickej tradície a kultúry.

V prvej časti diplomovej práce som poukázal na históriu Francúzska, ako niečo typické a smerodajné pre národ. História sa pretavila do tradícií a kultúry a formuje aj dnešnú politiku.

Medzi základné charakteristiky rozhodne patrí geografia krajiny, sociálna štruktúra a ekonomické zdroje. Podľa štatistík žije v krajine okolo 66 miliónov⁷⁸ obyvateľov, pričom vidiecke

⁷⁸Institut national de la statistique et des études économiques. *Évolution de la population*. [online]. [cit. 2016-06-12].Dostupné na internete: http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=0&ref_id=T16F031

oblasti sú stále veľmi silnou voličskou základňou s typickými vlastnosťami. Mestské obyvateľstvo a samozrejme obyvatelia Paríža, ako hlavného mesta, dosahujú o 60% vyšší platový priemer ako vidiecke obyvateľstvo. Napriek tomu, že poľnohospodárstvo nezaručuje z hľadiska ekonomiky tak výrazné zisky ako priemysel, je práve ono typickou esenciou pre Francúzsko v očiach celého sveta. Francúzi sú na svoje dedičstvo hrdí a chránia si ho.

História je ďalšou charakteristikou. Silná príslušnosť k histórii ako kotve v rámci národa vedie k vytváraniu ideológie. Podľa Martina A. Schaina je história vlastne prekážkou koncenzu v krajine. Je to podobná prekážka ako skúsenosť s občianskou vojnou v dejinách Spojených štátov. História totiž prináša aj staré spory, ktoré dodnes rezonujú v politike a tak bránia zhode v politických otázkach - rozdiely sú v otázkach Veľkej francúzskej revolúcie, kolaborácie v období Vichy a odboja počas II. svetovej vojny. Sám generál de Gaulle tvrdil, že Francúzsko je skľúčené históriou.⁷⁹

Možno tu nájsť odkazy na absolutistickú monarchiu, ideologický diskurz bol spôsobom prejavu intelektuálov a buržoázie. Abstrakcia a symbolizmus sa objavili vo veku osvietenstva a priniesli do francúzskej politiky akoby nutkanie prerokovať rôzne témy vo veľmi širokej abstraktnej a filozofickej rovine. V tomto momente je možné nájsť pôvod tradície symbolizmu a rovnako vysvetlenie, prečo národ na jednu stranu zjednotený láskou k vlastnej histórii, má rozličné skúsenosti s jej vysvetlením.⁸⁰

Od Veľkej francúzskej revolúcie je možné sledovať aj typickú vlastnosť, a to nedôveru voličov k politikom a vláde, ktorá nie je volená priamo skupinou, z ktorej daný volič pochádza. Na jednej strane volič má vzhľadom k vláde tie najvyššie očakávania, a na strane druhej vo vládu samotnú neverí. V tomto vzťahu vystupuje aj individualizmus v konflikte s túžbou po rovnosti. Individuálna participácia občana má obmedziť silu vládnych orgánov a nie napomáhať zmene k lepšiemu. Rovnosť naopak nahráva vzniku byrokracie, ktorá sľubuje naplniť túžbu po rovnosti. Francúzska revolúcia vniesla do politiky tejto krajiny rovnako aj konfliktnú politickú kultúru a dodnes Francúzi veria, že náhla zmena prinesie žiadané výsledky. Tento postoj samozrejme znamená, že nová vláda vždy oplýva vlastnou filozofiou a to nahráva tomu, že ústava, pred

⁷⁹SCHAIN, M.A., EHRMANN, H.M. *Politics in France*. New York: Harpercollins, 1991 s 202 ISBN 978-0673521125

⁸⁰HOFFMANN, S a kol. *In Search of France*. MA: Harvard University Press. 1963 s 230 ISBN 9780674498440

vznikom V. Republiky, nehrala vo Francúzsku úlohu základnej charty.⁸¹ Až V. Republika prináša zmenu a verejne rastie dôvera v politické orgány.

Dohoda o nesúhlase je neustále prítomná. Rozkol názorov „naľavo“ a „napravo“ je silná politická veličina. , čo drží systém pohromade je sila nacionalizmu, podporená hrdosťou a láskou k národnej príslušnosti. Konzensus sa dosahuje vznikom pozície silného lídra a vodcu. Takže priamo vedie k nastoleniu poloprezidentského alebo prezidentského systému, v ktorom zastáva prezident miesto „kráľa“. Rovnako sa dá vypočítavať isté striedanie cyklov konzensusu a nesúhlasu , ktoré sú typické pre politickú kultúru Francúzov.

Alexis de Tocqueville popísal v roku 1830 svoje pozorovania amerického politického systému a práve z tejto štúdie sa dá pri chápaní vládnutia USA vychádzať dodnes. V diele „De la démocratie en Amérique“ popísal niekoľko základných pilierov. Jedným z nich je sloboda. Američania si zakladajú na osobnej slobode a jej hranice určuje až to, keď sloboda jedného obmedzuje druhého.⁸² Rovnosť je témou tak vo Francúzsku, ako aj v americkej politickej kultúre. V USA sa však nejedná o absolútnu rovnosť, ako to hlásala Veľká Francúzska Revolúcia, ale hovorí sa o rovnosti príležitostí. Americké myslenie je priamo previazané s ekonómiou a materializmom. Podstatným bodom bola demokracia v spoločnosti. Američan si volí svojho zástupcu a tento úradník je priamo zodpovedný ľuďom. Neoddeliteľnou súčasťou je aj individualizmus, ktorý predpokladá, že občania zachovávajú vlastnú iniciatívu v spoločnosti a budú zodpovední. Preto sú individuálne práva postavené nad úroveň štátu. Právo a právny štát je základom dôvery občanov. Vláda sa pohybuje v mantinelech právnych predpisov. V americkej politickej kultúre je prítomný rovnako nacionalizmus, ktorý sa odvoláva na históriu krajiny, na ktorá sú občania pyšní. Tento aspekt je obdobný aj vo Francúzsku.

4.1. Analýza dokumentov politickej kultúry v Spojených štátoch amerických a vo Francúzsku

Pre pochopenie politickej kultúry v oboch krajinách budem analyzovať základné politické dokumenty. Analýza bude slúžiť k pochopeniu princípov, na ktorých USA a Francúzsko stoja, a zároveň bude slúžiť k pochopeniu jedinečnosti každého politického systému.

⁸¹SCHAIN, M.A., EHRMANN, H.M. *Politics in France*. New York: HarperCollins, 1991 s. 203 ISBN 978-0673521125203

⁸²TOCQUEVILLE, A.d. *De la Démocratie en Amérique*. Paris: BiblioLife, 2008. ISBN 978-0559548321

Pre Spojené štáty americké som si vybral Ústavu Spojených štátov amerických a samostatne "Bill of rights".⁸³ Francúzsku politickú kultúru budem skúmať na dokumentoch - La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen a Ústavu Francúzskej republiky (súčasnú vládnu ústavu V. Francúzskej republiky z roku 1958). Jednotlivé dokumenty budem rozoberať najskôr z pohľadu kontextu, v ktorom boli napísané a vznikli, rovnako sa však zameriam aj na politické a filozofické myšlienky, ktoré jednotlivé dokumenty inšpirovali.

4.1.1. Spojené štáty americké

4.1.1.1. Ústava Spojených štátov amerických

Ústava USA bola napísaná v roku 1787 zhromždením štátnych delegátov, ktorí sa snažili reagovať na nedostatky dokumentu „ Articles of confederation“, čo bol predchádzajúci vládny dokument.⁸⁴ Je potrebné uvedomiť si zložitost' situácie, v ktorej nová ústava vznikala. Spojené štáty práve prechádzali obdobím vyhlásenia nezávislosti na britskej korune, a bolo potrebné vybudovať nový štát a jeho štruktúry. V tej dobe bol prevládajúci názor, že republikanizmus bude vhodnou politickou teóriou pre novú krajinu. Podľa diela Kellyho, Harbison a Belza o vzniku americkej ústavy, prevládal v spoločnosti a formjúcej sa vláde názor, že vládnutie by malo byť verejnou záležitosťou a blaho spoločnosti stojí nad blahom určitých skupín (to je zmena, ktorú prináša revolučné obdobie).⁸⁵ Rozdielom bolo, že v americkej spoločnosti chýbala aristokratická trieda, tak typický moment pre európske krajiny.

Prvok republikanizmu však nebol v tej dobe prevládajúcim prvkom. Articles of confederation sa totiž zakladali na prvku konfederácie národov. Boli zakladajúcim dokumentom konfедераčnej únie, kde každý štát mal svoju vlastnú ústavu.⁸⁶ Jediným motivujúcim okamihom v stave, keď každý štát bol suverénny, bolo vytvorenie Spojených štátov za účelom obrany proti agresii zo strany Európy a jej veľmoci.

⁸³ Dokument The Bill of rights je dnes súčasťou Ústavy, no vznikol o dva roky neskôr

⁸⁴ NATIONAL ARCHIVES „ Constitution of the United States: A History. ” [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné na internete: http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_history.html

⁸⁵ KELLY,A.H., HARBISON,W., BELZ,H. *The American Constitution: ItsOrigins and Development*, Vol. 1, 7e .London: W.W. Norton & Company.1991 s 66 ISBN 0393960560

⁸⁶ KELLY,A.H., HARBISON,W., BELZ,H. *The American Constitution: Its Origins and Development*, Vol. 1, 7e .London: W.W. Norton & Company.1991. s71 ISBN 0393960560

Aké boli filozofické východiská pre tvorcov americkej vlády a ústavy? Základným faktom je, že veľký vplyv mali elity na celé myslenie americkej spoločnosti. Zakladatelia ústavy študovali hlavne diela klasickej filozofie, hlavne politickú filozofiu Grécka a Ríma. Napríklad John Adams, považoval poznatky z klasických diel za cenný historický prínos, ktorý by sa mal odrážať v novej vláde, a nazýval ho „božskou politickou vedou“.⁸⁷ Adams prijal republikánsku teóriu za svoju hlavne vďaka Grécku a Rímu, dvom slávnym republikám, ale on a spolu s ním aj ostatní zástupcovia elít, skúmali rovnako ich nedostatky a snažili sa im vyhnúť. Adams upozorňoval na nedostatečné oddelenie výkonnej, vládnej a súdnej moci v Ríme, pričom ich hranice neboli nikdy presne dané, a identifikoval tento nedostatok ako jeden z dôvodov pádu tejto republiky. Rimania predpokladali, že vláda by mala byť zoskupením všetkých skupín v spoločnosti, čím by sa mala zabezpečiť kontrola pred zneužitím vládnej moci. Tento predpoklad však viedol k presnému opaku. Takýto historický pohľad dával novým ústavodarcom možnosť predchádzať neúspechom a účinne aplikovať klasickú filozofiu do novovznikajúceho politického systému.

Okrem klasiky sa do tvorby amerických myšlienok pridávali aj názory Montesquieua. Hlavne jeho dielo „L'esprit des lois“ - Duch zákonov, bol jedným z najviac citovaných diel zakladateľmi americkej ústavy. Montesquieu svojou filozofiou vnášal hlavne republikánske myšlienky do nálad zakladateľov. Nastolil niekoľko modelov republikánskych vlád, tak aby boli účinné a funkčné.⁸⁸ Problémom republikánskeho zriadenia bolo, že republiky sú väčšinou geograficky malé systémy, ktoré boli pôvodne samostatné a nezávislé štáty. Preto zakladatelia museli riešiť otázku, či je vôbec republikanizmus vhodným modelom pre krajinu veľkosti USA.⁸⁹

V diskusii rezonoval aj Montesquieuov model „konfederácie republík“, pričom jeho výhodou je podľa teórie, čistý zisk pre tieto spojené štáty. Zvyšuje sa tak ich schopnosť rýchlo a efektívne reagovať na vnútorné ale aj vonkajšie hrozby, bez toho aby prišli o výhody malých lokalizovaných vlád.⁹⁰ Práve tento moment dal možnosť zakladateľom americkej ústavy použiť teóriu federalizmu pri uplatnení republikanizmu na celok veľkosti Spojených štátov. Takýto bol filozofický rozsah, ktorý poskytoval základ budovania politickej ideológie v čase americkej revolúcie. Vznikla teda

⁸⁷ BEDERMAN, D. J. *The Classical Foundations of the American Constitution: Prevailing Wisdom*. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. s 50 ISBN 0521187613

⁸⁸ CONROY, P. V. *Montesquieu Revisited*. New York: Twayne Publishers. 1992. s 72-75 ISBN 9780805782738

⁸⁹ BEDERMAN, D. J. *The Classical Foundations of the American Constitution: Prevailing Wisdom*. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. s80 ISBN 0521187613

⁹⁰ SMITH, D. G. „An Analysis of Two Federal Structures: The Articles of Confederation and the Constitution.“ In *San Diego Law Review* 34 (Winter 1997) s 260-261

snaha aplikovať republikanizmus a zároveň čerpať z logiky federalizmu od Montesquieua, ktorý umožní rozšíriť republikanizmus na väčšie geografické oblasti.

Nastáva však dôležitá otázka demokracie a republikanizmu v americkej spoločnosti a pochopenie rozdielu medzi oboma bodmi. Mnoho zakladateľov bolo plne orientovaných na republikánsku teóriu, ale zároveň boli jasnými odporcami demokracie. V čase formovania ústavy boli demokracie považované za krátkodobé a neúspešné politické systémy. Samotný James Madison ich považoval za zlý systém: „*Demokracie sú jako zväčšovacie sklička turbulencií a sváru, vždy boli nezlučiteľné s osobnou bezpečnosťou, alebo právom na vlastníctvo... boli krátke svojím trvaním a násilné vo svojich koncoch.*“⁹¹ Hlavný rozdiel medzi chápaním toho, čo je demokracia a toho, či je republikanizmus myslením tej doby bolo, že v základe boli demokracie chápané ako vlády ľudu, pričom republikánske zriadenia boli vládou reprezentantov ľudu. A aj keď by mohli republiky menej reflektovať aktuálne pohnutky ľudu, na druhú stranu mali možnosti na udržanie stabilného systému.⁹² Spojené štáty sa priklonili omnoho viac k demokracii za vlády Thomasa Jeffersona, ktorý bol zástancom demokratických hodnôt, no ústava napriek tomu ostala svojím založením republikánska a neprevládala v nej demokratická teória.⁹³

Čo sa týka samotnej ústavy Spojených štátov, teoretický základ dal vzniknúť 7 hlavným článkom. Samozrejme obsahuje aj preambulu a dnes už i Bill of rights. Hlavné články obsahujú presne popísaný systém „checks and balances“, teda systém bŕzd a protiváh a v nich sa uplatnili Adamsove štúdie o problémoch takýchto kontrolných mechanizmov v Ríme a Grécku. Pre pochopenie toho, ako sa politické teórie stali súčasťou ústavy a teda aj prostriedkom na vyjadrenie politickej kultúry je článok IV, konkrétne oddiel 4, v ňom sa hovorí – „*Spojené štáty zaručujú každému štátu v tejto únii republikánsku formu vlády, budú chrániť každý z nich proti invázii, alebo na žiadosť výkonného (ak legislatívny orgán nemôže byť zvolaný) ochranu proti domácejmu (v zmysle vnútroštátneho) násiliu.*“⁹⁴ V tomto článku možno pozorovať odkaz nálad 18. Storočia v Amerike pri vzniku ústavy. Hlavne je vyzdvihnutá republikánska forma vlády, nie je to demokratická forma vlády. Ďalej sa prejavila Montesquieuova teória federalizmu – vláda každého štátu, rovnako ako federálna vláda máu povinnosť chrániť štáty v únii.

⁹¹ LEVINSON, S. *Framed*. Oxford: Oxford University Press. 2012 s 78 ISBN 0199325243

⁹² Tamtiež s83-90

⁹³ Tamtiež s81

⁹⁴ „*The Constitution of the United States: A Transcription.*“ [online]. [cit. 2016-06-22]. Dostupné na internete : http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_transcript.html

4.1.1.2. The Bill of rights

Vzhľadom k tomu, že Bill of rights vzniká dva roky po ústave USA, čerpá mnoho z filozofických a politických teórií, z ktorých vznikala aj ústava. Vznikol ale preto, ako hovorí Garrett Epps, profesor Oregonskej univerzity, že tvorcovia sa zaoberali hlavne zabezpečením toho, aby vlády mali dostatok sily na prežitie a zotrvanie, než aby zabezpečili práva ľudu.⁹⁵ Bolo teda potrebné uznať individuálne práva a chrániť ich pred zásahmi vlády. S touto myšlienkou však až sekundárne prichádza James Madison, ktorý pôvodne navrhol dvanásť zmien, z ktorých bolo nakoniec desať ratifikovaných ako súčasť dokumentu „Bill of rights“. Týchto desať zmien bolo zameraných na obmedzenie federálnej moci, nie moci štátnej. To dokazuje, že spočiatku sa zdá byť dôležitejšie zachovanie štátnej autonómie a stability, ktorá víťazí nad ochranou jednotlivca a jeho individuálnych práv, čo vlastne odráža niektoré zo základných princípov republikanizmu a federalizmu. Inými slovami, schopnosť štátu rozhodovať na vlastnom území získal precedens nad univerzálnymi individuálnymi slobodami.

Profesor Epps rovnako hovorí o troch dôležitých aspektoch listiny Bill of rights: po prvé Bill of rights rozoznáva negatívne slobody. Tento termín je používaný od 12. storočia filozofom Isaiahom Berlinom a hovorí o ochrane pred niektorými vládnymi vplyvmi.⁹⁶ Napríklad prvý dodatok ochraňuje občanov pred zásahmi vlády a porušovaním ich osobnej slobody prejavu. Zároveň zaručuje slobodu tlače a zaručuje občanom právo na praktizovanie vlastného náboženstva. Štvrtý dodatok zase ochraňuje ľudí pred „neprimeranými osobnými prehliadkami a zabavovaním majetku“, ôsmy dodatok chráni pred krutými a neobvyklými trestami. Týmto sa vyznačuje kontrast oproti pozitívnym právam, alebo právam keď sú slobody poskytované vládou.⁹⁷ Po druh, koncept rovnosti sa v pôvodných 10 dodatkoch nevyskytuje vôbec. Podľa Eppsa to teda znamená, že Bill of rights sa správa len ako určitý súbor obmedzení pre vlády republík, ktoré v podstate dovolili vzniknúť veľkým nerovnostiam na základe triedy, rasy alebo pohlavia.⁹⁸ Tieto nerovnosti neboli riešené až do prijatia štrnásteho dodatku v roku 1868. Tretím bodom, ktorý Epps popisuje je, že v dodatkoch sa používa vágny a neurčitý jazyk a preto Bill of rights ponúkol možnosti k otvoreniu veľkých debát o interpretácii dodatkov. Takáto neurčitosť je významným hľadiskom pri pohľade na

⁹⁵EPPS,G. „Speech: The Bill of Rights,“ [online]. [cit. 2016-06-22].Dostupné na internete : http://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1242&context=all_fac

⁹⁶ Tamtiež

⁹⁷ Tamtiež

⁹⁸ Tamtiež

politickú kultúru. Je totiž nutné chápať rozdiel medzi bežným chápaním dodatkov a skutočným pôvodným jazykom.

Ako sa teda politická kultúra prejavuje v ústave USA a v listine Bill of rights? Odkazy na politické a filozofické vplyvy, hlavne z klasickej filozofie, demonštrujú úlohu republikánskej a federalistickej línie na formovanie základných politických dokumentov. Vznikla teda snaha o vytvorenie republiky, ktorá udržuje rovnováhu medzi politickou stabilitou a reálnym zastúpením ľudu. Federalistický prístup ma zase za úlohu, vytvoriť rovnováhu medzi výhodami federálnej ústrednej vlády a zároveň zachovať stav autonómie jednotlivých štátov. Snahu o autonómiu môžeme pozorovať v texte Bill of rights, kde sú jasne snahy o oklieštenie moci štátu, ktorú pôvodne ústava povoľuje. Bill of rights rovnako prichádza aj s negatívnymi právami a ochranou pred zásahmi vlády do sfér jednotlivca. Avšak mnoho z týchto práv bolo písaných nejasným jazykom a obsahuje termíny, ktoré neboli nikdy jasne vysvetlene a jednotne chápané.

4.1.2. Francúzsko

V tejto časti sa zameriam na politickú kultúru Francúzska. Rovnako ako v prípade USA, som si vybral dva dokumenty, na ktorých budem robiť analýzu chápania politickej kultúry v tejto krajine. Bude to dokument Deklarácia práv človeka a občana, ktorého história sa píše od roku 1789 a v ktorom možno hľadať aj myšlienky potrebné pre vytvorenie ústavy modernej Francúzskej republiky, prijatej v roku 1958. Deklarácia práv človeka a občana je jedným z najdôležitejších výsledkov Veľkej francúzskej revolúcie a reflektuje hlavné prúdy a zmeny v myslení počas revolúcie, budem najskôr rozoberať politické a filozofické zmeny typické pre toto obdobie francúzskeho národa a až následne prejdem k analýze dokumentu samotného.

Druhým dokumentom, ktorý budem analyzovať je spomínaná ústava V. Francúzskej republiky. Pokúsim sa poukázať ako sa tieto politické a filozofické smery odrazili v jej kontexte.

4.1.2.1. Deklarácia práv človeka a občana

Jej vznik je spojený s Veľkou francúzskou revolúciou a medzi hlavných mysliteľov, ktorí ovplyvnili revolúciu a aj politické a filozofické myšlienky tej doby sa považujú Montesquieu a Jean-Jacques Rousseau. Ako som už spomenul v časti o USA, Montesquieu prináša niekoľko nových štúdií o politike vo svojom diele Duch zákonov, ktoré bolo po prvý krát zverejnené v roku

1748. V tomto diele vyvstávajú dve hlavné myšlienky, ktoré revolúcia vzala za svoje. Je to myšlienka prírodných zákonov, ktoré existujú tak ako univerzálne slobody jedincov, idea, ktorá pochádza z klasickej filozofie. Inteligentný svet, je svet s dobrou vládou rovnako ako svet fyziky a platia v ňom zákony, ktoré sú nemenné.⁹⁹ Jedným z takýchto prirodzených zákonov, je túžba človeka žiť v spoločnosti.¹⁰⁰ Ľudia používali prirodzené zákony na to, aby vytvorili spoločnosť založenú na pozitívnom práve. Montesquieu popisuje tri typy zákonov. Prvým z nich je medzinárodné právo, ktoré popisuje fungovanie a komunikáciu medzi členskými štátmi. Politické zákony potom stanovujú pravidlá a právo týkajúce sa vlády každého štátu a napokon právo civilné, ktoré upravuje vzťahy medzi občanmi.¹⁰¹

Prírodné zákony ovplyvňujú tvorbu akéhokoľvek iného práva, ktoré chápal ako pozitívne zákony. Montesquieu pozorovaním rôznych systémov v kontexte prirodzeného práva vytvoril nové chápanie rozdielnosti medzi prirodzeným právom a pozitívnym právom. Prírodné zákony, ako základ všetkých typov práva, riadia ľudí v spoločnosti, ale na základe rôznych kultúr, vznikajú ich rozmanité výklady a tým aj rozdielne systémy. Zákony sú vždy ovplyvnené podmienkami v ktorých spoločnosť funguje a potrebami tejto spoločnosti a ich konečnú podobu upravuje aj vôľa jedincov ktorí, ich vytvorili. Ak sa tieto myšlienky adaptujú, vznikne jedinečná vláda, ktorá upraví podmienky spoločnosti na báze univerzálnych princípov a zároveň bude chrániť slobody jednotlivca. To Montesquieua doviedlo k druhému podstatnému bodu jeho práce a tou je del'ba moci. Skúmal rôzne právne systémy a dospel k názoru, že rozdelenie síl je najefektívnejšia metóda. Montesquieu uznáva význam individuálnych slobôd a práv a tieto budú lepšie chránené, ak bude systém moci rozložený.¹⁰² Del'ba moci zároveň udržiava stabilitu vlády tým, že chráni vládu pred despotizmom, ktorý mysliteľ odmieta a odsudzuje. Taktiež veril, že politika a primeraný výkon moci sú „*sú miestom, kde dochádza ku kompromisu medzi záujmami jednotlivcov a spoločnosti.*“¹⁰³ V tomto zmysle sa dá povedať, že jeho myšlienky predstavujú istý model miernejšieho liberalizmu, kde dochádza k rovnováhe moci, vládnej stabilite a rovnako aj ochrane osobných slobôd.

⁹⁹VERSINI, L. *Montesquieu, De l'esprit des lois*. Paris: Éditions Gallimard. 1995 s22 ISBN 9782070387588

¹⁰⁰ Tamtiež s24

¹⁰¹ Tamtiež

¹⁰² KNEE, Ph. „*Le Question de l'Apparentance: Montesquieu, Rousseau et la Révolution Française,*“ In *Revue Canadienne de Science Politique*. Vol. 22, No. 2 Jun., 1989 s 289.

¹⁰³ Tamtiež s290

Kritika Montesquieua hovorí o tom, že síce skúma v diele *Duch zákonov* rôzne systémy a zavádza nové pojmy právne ale i vládne, neponúka však žiadne konkrétne rady a odporúčania, ktoré mohli v tom čase revolucionári použiť. To zapríčinilo aj rôzne pohľady a vysvetlenia jeho diela revolucionármi a tak jeho diela boli doplňované inými autormi tej doby. Jedným z hlavných bol Jean- Jacques Rousseau.

Rousseau ovplyvnil revolucionárov hlavne svojim dielom *Spoločenská zmluva*, ktorá bola publikovaná v roku 1762. Roger Barny tvrdí, že vplyv Rousseaua bol väčší než u Montesquieua a že základným dokumentom myslenia revolúcie nebol *Duch zákonov*, ale *Spoločenská zmluva*.¹⁰⁴ Piliermi francúzskej revolučnej spoločnosti sa teda mali podľa tohto diela stať predstava rovnosti a demokratickej spoločnosti.¹⁰⁵ Takže vyvstáva otázka, čo to je rousseauizmus, ktorý bol tak často citovaný počas francúzskej revolúcie. Vo svojom diele Rousseau navrhuje teóriu, že existuje určitý spoločenský poriadok, ktorý „*je posvätné právo, čo je základom pre všetky ostatné (poriadky)*“¹⁰⁶. V tomto zmysle je teda spoločnosť nastavená ako istá asociácia fyzických osôb. Ak je príliš veľká moc sústredená len do špičky, alebo čela vlády, takáto vláda začne so svojimi občanmi zaobchádzať ako s otrokmi, ktorí sú zbavení osobnej slobody. To však nie je legitímna vláda. Jasne povedané, Rousseau vidí rozdiel v podmanení si množstva a vládou spoločnosti.¹⁰⁷ Je zodpovednosťou spoločnosti zaručiť, aby vláda ale aj občania rovnako patrili pod spoločenskú zmluvu.¹⁰⁸ Musí však existovať kompromis medzi udržaním verejného poriadku a ochranou osobných slobôd, ktoré sú nezávislé na ostatných. Rousseau hovorí o mieste, ktoré narúša prirodzenú rovnosť medzi občanmi (ľuďmi), istý fundamentálny pakt, ktorý naopak nahrádza rovnosť morálnu a legitímnu, v ktorom príroda dala fyzickú nerovnosť medzi mužov (v zmysle ľudí), pričom si nie sú rovní v oblasti sily, alebo „génia“. Avšak všetci musia si byť rovní v oblasti konvencií a práva¹⁰⁹. Spoločenský poriadok musí, podľa Rousseaua vytvárať možnosť rovnosti pred vládou všetkým mužom, ktorí existujú ako isté dobrovoľné združenie občanov.

¹⁰⁴BARNY,R. *Jean-Jacques Rousseau dans la Révolution*. In *Dix-huitième Siècle, Lumières et Révolution*. volume 6. 1974. s 59-98.

¹⁰⁵Tamtiež

¹⁰⁶ ROUSSEAU, J.J. *Du Contrat Social*. Paris: Félix Alcan. 1896 s11

¹⁰⁷ Tamtiež s27

¹⁰⁸ Tamtiež s38-39

¹⁰⁹ Tamtiež s45-46

Spoločenská zmluva má však aj ďalší, pre revolúciu významný aspekt. Je to koncept moralizovania, ktorý je spojený rovnako s prírodnými a občianskymi slobodami. Rousseau zdôrazňuje význam slobody ako nevyhnutnú súčasť ľudskej spoločnosti. Ak jednotlivec v spoločnosti nemá priznanú žiadnu nezávislosť a slobodu v poňatí všeobecnej vôle, vláda v takom spoločenstve stráca svoju legitimitu¹¹⁰. Revolucionári prebrali tieto myšlienky a začali spájať „morálny imperatív“ vychádzajúci zo Spoločenskej zmluvy k „srdcu“ politiky.¹¹¹ Moralisti kladú dôraz na vysvetlenie a uznanie ľudských práv ešte pred tým, než vznikne a vytvorí sa štrukturovaná vláda – mravnosť vyžaduje spravodlivosť, pretože bez spravodlivosti, vláda nemá žiadnu legitímnu moc.

Rousseau v porovnaní s Montesquiouom prináša do formovania nálad viac liberálnu politickú perspektívu. Svojim spôsobom aj viac radikálnu. V zásade používa niektoré myšlienky podobné z Montesquiouom, hlavne tie o prírodných zákonoch, a na ne naviazané prirodzené slobody. Tým prináša nový pohľad pre formovanie vlády. Montesquiou sa zaoberá štruktúrami vlády a pridáva aristokratický vplyv, naopak Rousseau skôr reflektuje vládu v kontexte vzájomne previazaného celku. Rousseau prináša radikálnu zmenu vo francúzskej politickej tradícii – zamietnutie predošlej vládnej štruktúry.

Preto sú tieto filozofické východiská dôležité pre pochopenie Deklarácie práv človeka a občana. Po prvé je to vzhľadom ku kontextu vzniku dokumentu. Deklarácia uznáva individuálne slobody, ktoré sú prvým krokom v procese konštitucionalizácie, plnej ideologickej zmeny francúzskej vlády. Uznanie prírodných zákonov pomohlo francúzskej revolúcií zvrhnúť celý spoločenský a politický poriadok a dodalo revolučnú logiku potrebnú pre toto odmietnutie. Predošlý systém bol označený za tyranský, a revolúcia ašpirovala o snahu o obnovenie prirodzeného poriadku a univerzálneho práva občanov.¹¹² Odtiaľto sa odvíja legitimita francúzskej revolúcie a nového poriadku.

V kontexte kreovania Deklarácie sú filozofické teórie tohto obdobia evidentné v samotných písaných zákonoch. Preambula priamo hovorí o právach ako „*prírodné práva, neodnímateľné*

¹¹⁰ KNEE, Ph. „*Le Question de l'Apparentance: Montesquieu, Rousseau et la Révolution Française,*“ In *Revue Canadienne de Science Politique* .Vol. 22, No. 2 Jun., 1989 s 290

¹¹¹ Tamtiež s291

¹¹² THOMPSON, E. *Popular Sovereignty and the French Constituent Assembly, 1789-91.* Manchester: Manchester University Press. 1952 s 25

a posvätné práva..“¹¹³ Rovnako článok 1 hovorí , že „ *l'udia sa rodia sebe rovní a rovní si v právach..* “ , čo je jeden zo základných konceptov rousseauistov o univerzálnych právach¹¹⁴.

Rovnako dôležité pri analýze tohto dokumentu je aj uznanie práv v štáte. Ide o myšlienku zvrchovanosti, kde sa upravuje vzťah medzi štátom a občanmi.¹¹⁵ Uznávajú sa práva jednotlivca, ale aj práva občana. V článku 15 možno nájsť odkazy na prepojenie slobody jednotlivca, ktorý je ale súčasťou súdržnej spoločnosti. Takáto spoločnosť je schopná a môže sa brániť voči vláde, ktorá by bola príliš obmedzujúca a utláčala jednotlivcov a ich práva.¹¹⁶

Koncept súkromia, ktorý je rovnako súčasťou Deklarácie, rovnako odráža vzťah a rovnováhu medzi jednotlivcom a jeho fungovaním v spoločnosti.

4.1.2.2. Ústava V. Francúzskej republiky

História francúzskej vlády a jej tvorby je zložitejšia ako je tomu v prípade Spojených štátov amerických. Je to hlavne z dôvodu zložitého postupu od revolúcie k dnešnej forme politického systému a vládnej štruktúry. Tieto prechody som rozoberal v prvej kapitole, takže teraz sa budem venovať len aktuálnej ústave, základnému stavebnému kameňu Francúzska. Štúdia aktuálnej ústavy je dôležitá z tohto hľadiska, že priamo odráža a vychádza z myšlienok revolúcie. V zásade sú zhodné s myšlienkami Deklarácie práv človeka a občana, ale rovnako aj z myšlienok zmeny, ktorú revolúcia priniesla.

Ústava V. republiky je hlavne produktom myšlienok generála Charles de Gaulleho a jeho profesionálneho okolia. On sám, ako som už opísal sa stal prvým prezidentom novej republiky. De Gaulle videl problém IV. Francúzskej republiky v probléme meniacich sa koalícií parlamentných skupín.¹¹⁷ Riadenie republiky bolo veľmi komplikované a spôsobovalo časté zmeny a nestabilitu. Nová republika preto potrebovala novú štruktúru vlády. De Gaulle sa usiloval o vytvorenie väčšej

¹¹³LEGIFRANCE. „*La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789*,“ [online]. [cit. 2016-06-22].Dostupné na internete :<https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>

¹¹⁴PLANTY-BONJOUR,G. „*Le Droit Naturel Selon Aristote et les Déclarations des Droits del'Homme*,“ in *Les Études Philosophiques*. Volume 2, Avril-Juin 1986 s 153

¹¹⁵ KATES,G. *The French Revolution*.London: Routledge. 2005 s 101 ISBN 0415358337

¹¹⁶ LEGIFRANCE. „*La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789*,“ *Art. 15, 16.* ,“ [online]. [cit. 2016-06-22].Dostupné na internete : <https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>

¹¹⁷„*La Constitution de la Ve République*,“ ,“ [online]. [cit. 2016-06-22].Dostupné na internete : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/la-constitution-du-4-octobre-1958.5071.html>

politickej stability, najmä vytvorením stabilných politických mandátov a tiež prezidentského mandátu, ktorý by bol silný a pretrvávajúci. Väčší dôraz sa kladie na postavu prezidenta, v ktorej mnohí vidia snahu de Gaullea o ochranu vlastnej pozície¹¹⁸. Táto zmena predstavuje určitý ideologický posun v rovnováhe medzi tým, čo tvrdil Montesquieu v snahe udržať stabilitu a medzi ochranou práv a slobôd jednotlivca. Ústava V. Republiky teda prináša Francúzsku väčšiu stabilitu ale rovnako menšiu možnosť dohliadať na exekutívnu moc. Na druhú stranu aj de Gaulle chcel udržať túto rovnováhu a zabezpečiť dodržiavanie demokratických zásad a postupov. Preto bol text ústavy predložený na schválenie formou ľudovej ratifikácie.¹¹⁹

Samotná ústava bola prijatá v októbri 1958 a je zložená z osemdesiatich deviatich článkov, ktoré sú organizované v šestnástich kategóriách¹²⁰. Ústava priniesla nové prerozdelenie rovnováhy síl, z účelom vytvorenia novej a väčšej stability- to znamená, že niektoré legislatívne právomoci sú prenesené do exekutívy alebo súdництва. Ústava teda kombinuje ochranu a dôraz na dôležitosť slobody občanov podľa myšlienok Rousseaua, s ochranou hodnôt ústavy a zároveň oddelenie a rovnováhu moci, ktoré rozpracoval Montesquieu.

Deklarácia práv človeka a občana z roku 1789 a ústava V. republiky ukazujú ako dôležitá bola pre politický systém Francúzska skúsenosť s revolúciou. Hlavné rozdelenie právomocí a postupy kontroly a rovnováhy zaručujú ochranu práv a slobôd jednotlivcov. Zároveň je dôležitá Rousseauova línia o zodpovednosti občanov a spoločnosti, ktorá na vystupovať ako jednotné spoločenstvo slúžiace ochrane proti prípadnému útlaku vládou. Prirodzený zákon potom zaručuje potrebné zázemie pre uznanie a politické chápanie univerzálnej slobody, takže Francúzsko je z tohto ohľadu spoločnosť rovných.

Vzhľadom k politickej tradícii vo Francúzsku a jej lepšiemu pochopeniu, by som okrem základných dvoch dokumentov analýzy, rád venoval pozornosť výskumu Reného Rémonda. Podľa neho možno od doby Veľkej francúzskej revolúcie po dnešok sledovať prítomnosť ľavo-pravej politickej orientácie. Na tejto binárnej skutočnosti rozoberá Rémond politické tendencie od revolúcie po dnešok. On sám venuje pozornosť trom praviciam v politickej tradícii Francúzska. Dve

¹¹⁸ LAUBADERE, A.d. „*La Constitution Française de 1958*,“ In *Journal of Comparative Public Law and International Law*. Volume 20. 1959 s 510

¹¹⁹ Tamtiež s511

¹²⁰ CONSEIL CONSTITUTIONNEL. „Texte integral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur,“ [online]. [cit. 2016-06-22].Dostupné na internete : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.5074.html>

z týchto troch vetiev dodnes prežívajú a sú to bonapartisti a orléanisti. Čo tieto tri vetvy vytvorilo? Rémond tvrdí, že na začiatku to bol problém komunikácie medzi spoločenskými triedami, z ktorých každá mala inú politickú a ideologickú orientáciu. Tri pravice sa vytvorili aj na základe toho, že jednotlivé politické hodnoty nemajú svoj pevný a nemeniaci sa bod a miesto na ľavo-pravej priamke. Príkladom môže byť nacionalizmus, ktorý patril najskôr medzi hodnoty ľavého politického spektra a ideálov, ale neskôr je to typicky pravá hodnota. Príkladom je aj regionalizmus a decentralizácia, teda hodnoty ktoré si prešli reverznou trasou z pravej strany spektra na ľavú. Rémond hovorí, že voliči si neuvedomujú v prípade, že príľnú k určitej hodnote, že táto hodnota nebude v priebehu celého ich života na ľavej alebo pravej strane, tak ako pôvodne predpokladali.¹²¹ Tieto posuny sú pre Rémonda dôležité pre komplexné si uvedomovanie ideologických a politických realít v krajine. Pochopenie štruktúr a ich organizovanie na pravo-ľavom poli sú vyjadrením stanovísk spoločnosti.¹²²

Tri pravice podľa Rémonda:

- 1) Legitimisti : Je to prúd istého politického romantizmu. Medzi jeho základných stúpcov patria Burke, alebo Joseph de Maistre. Ich ideológiou sú organistické vízie spoločnosti a snaha o zachovanie stredovekých tradícií. Snažia sa o obnovu starého režimu vo Francúzsku a rovnako je pre nich dôležitý fundamentálny katolicizmus – teda cirkev musí mať pevné a silné miesto v štáte. (Napoleon potlačil vplyv katolíckej cirkvi v krajine a oslabil silu pápeža.) Legitimisti vidia v modernite len faktor sociálnej poruchy a zlyhania, takže obnova starých tradícií je nutná. Ich stavy boli orientované hlavne v nižšej šľachte a roľníckej triede a silní boli hlavne na vidieku a na juhu krajiny. V roku 1830 a s Júlovou monarchiou strácajú svoju silu a na ich miesto prichádza ďalší prúd a to sú Orléanisti.
- 2) Orléanisti : Orléanisti predstavujú určitý pravý stred politických ideológií. Presadzovali sekulárnu monarchiu a rovnako prezentovali deľbu moci a zasadzovali sa aj o vytvorenie parlamentu (snaha o určitú inšpiráciu z Britského kráľovstva). Parlament je stredom pozornosti a úderkou sú významné osobnosti. Sú spojení s liberálnymi princípmi a myšlienkou občianskej rovnosti. Evidentne preberajú odkaz revolúcie a zasadujú sa o dodržiavanie základných slobôd, rovnosti občanov pred zákonom a o rovné zdanenie. Orléanisti odrážajú silu buržoázie a zameriavajú sa na vzdelanie v krajine – účelom rozvoja

¹²¹ RÉMOND, R. *Les Droites en France*. Paris: Aubier-Montaigne, 1992 s29 ISBN 978-2700702606

¹²² Tamtiež s31

tlače, akadémií a celkovo vzdelania sa sleduje zvýšenie politickej participácie. Orléanisti boli silno orientovaní na sociálne požiadavky a podporili v rozmachu nacionalizmu vo Francúzsku.

- 3) Bonapartisti: Zástancovia tohto smeru povyšujú význam autority a princípy tejto vlády. Začína osobnosťou Napoleona III. . Znižujú dôraz na základné slobody, parlament či demokraciu. Zvýrazňujú slabosť orgánov štátu, ale odvolávajú sa na referendum a teda schválenie procedúr a legitimacy ľuďom. Je možné u nich sledovať aj snahu o zastavenie sociálneho pokroku, napriek tomu im neprekáža rozvoj modernizácie v oblasti priemyslu, ekonómie a hospodárstva. Podpora sú vyľudňovaním vidieka a rozširovaním miest, čím vzniká proletárska bonapartistická vrstva. Bonapartisti a tento prúd sa naďalej pretváral a preberal myšlienky kontroly nad krajinou a nacionalizmu.¹²³ Rémond tvrdí, že a časom pretvoril na boulangizmus a nakoniec v Gaullizmus. Myšlienkou je silný muž v centre vlády a krajiny, ktorý kladie dôraz na nacionalizmus. Dôležité je dodržiavanie priamej demokracie , ktorá ma potvrdiť nadštandardné vzťahy medzi vodcom – prezidentom a jeho vlastným ľuďom. Nie sú potrebné žiadne medzistupne a orgány a podporované sú anti-parlamentné tendencie. Rémond tvrdí, že vodcovia tohto smeru ako Napoleon III., Boulanger či de Gaulle sú niečo ako „avatarmi“ tohto prúdu.

René Rémond opisuje tieto línie aj po roku 1914, keď sa prvá z nich pretransformovala do bloku l'Action Française a neskôr sa jasne prejavila v režime Vichy, potom jej myšlienky prechádzajú čiastočne do Národného frontu. Orléanistov reprezentuje po roku 1919 Národný blok, Poincaré, taktiež Tardieu , Paul Raynaud a aj Valéry Giscard d'Estaing. Nakoniec bonapartisti, ktorí sa pretvorili do teórie Gaullizmu, s ich typickým získavaním legitimacy od ľudu, boju proti politickým stranám a silnom postavené prezidenta, vládcu s obrovskou mocou.

4.1.3. Porovnanie

Existujú rozdiely medzi politickou kultúrou v Spojených štátoch amerických a vo Francúzsku, hoci obidve krajiny čerpajú z podobných vplyvov, ako napríklad pohľad a filozofia Montesquieua, politické teórie republikanizmu a revolúcie. Spojené štáty však vychádzajú historicky z koloniálnej minulosti, kde revolúcia bola snahou vymaniť sa z područia a získať

¹²³ RÉMOND, R. *Les Droites en France*. Paris: Aubier-Montaigne, 1992 s37 ISBN 978-2700702606

príležitosť na vládu samosprávy. Po získaní tejto samostatnosti boli štáty po prvýkrát jednotné samostatné subjekty. Hoci myšlienky zakladateľov viedli k jednote, v autonómnych štátoch pretrvala myšlienka samostatnosti. Nakoniec sa vytvorila federácia štátov, ktorá zjednocovala jednotlivé autonómne vlády v zmysle ochrany pred hrozbami a taktiež z dôvodu ekonomickej výhodnosti. Avšak, ako bolo zmienené v oboch dôležitých dokumentoch, štáty mali snahu udržať istý stupeň autonómie a individuality aj následne. Výsledky americkej revolúcie sa teda podstatne líšia od tej francúzskej. Tá vznikla z dôvodu snahy ľudu o vymanenie sa a vzbury proti vládnej represívnej moci a do určitej miery až despotickej, monarchistickej vlády. Získať možnosť vlastnej vlády je teda rovnaký moment v Amerike aj Francúzsku, lenže v európskej krajine mal ľud možnosť obrátiť sa na zjednotenú históriu. To a nedá tvrdiť o americkej spoločnosti. Vzhľadom k silnej a históriou podporenej francúzskej kultúre, Deklarácia práv človeka a občana kladie dôraz na francúzsky ľud, ako jednotný ľud.

Ďalším odlišným momentom je, že Francúzsko sa snažilo čo najviac dištancovať od možnosti represívneho zvrhnutia sa vlády, omnoho viac ako je tomu v USA, ktoré mali skúsenosť s koloniálnou vládou. Vznikli tu silné motivácie na dodržanie oddelených právomocí a systému protiváh, ktoré slúžia k ochrane civilných občianskych slobôd. Okrem toho Deklarácia práv človeka a občana zaisťuje aj postavenie spoločnosti vo vzťahu k vláde, čo má zaisťiť, že každý občan ostane v „kontakte“ s vládou krajiny – teda opačne ako tomu bolo v predrevolučnej ére, keď vládna moc izolovala svojich občanov.

Dá sa povedať, že francúzska politická kultúra má väčšie obavy, v porovnaní s USA, z vnútornej hrozby útlaku zo strany vlastného štátu. Okrem toho, že oba dokumenty sa snažia tejto alternatíve predchádzať, je možné pozorovať snahy o zamedzenie tejto možnosti aj v chronológii vytvárania dokumentov. Vo Francúzsku totiž uznanie individuálnych práv predchádzalo vytváraniu oficiálnych štruktúr vlády. V Spojených štátoch to bolo naopak, keď dokument Bill of rights vznikol dva roky po vzniku ústavy. Vo Francúzsku rovnako význam a dodržiavanie určitých univerzálnych slobôd odráža vplyv teórie prirodzeného práva. Hoci je uznané možnosť vzniku vládneho útlaku, existuje aj určitá rovnováha medzi univerzálnymi sloboda a individuálnym právom, to znamená, že určité práva nie sú absolútne. Napríklad právo na súkromné vlastníctvo, ktoré je uznané v Deklarácii, avšak vláda má možnosť do tohto práva zasiahnuť, pokiaľ existuje dostatočná spoločenská potreba, aby sa tak stalo.

4.2. Prezident v systéme Francúzska a Spojených štátov amerických

V tejto časti sa bude diplomová práca zaoberať porovnaním konkrétnych a reálnych vlastností prezidentov oboch krajín, ako Spojených štátov amerických tak Francúzska. Predchádzajúci rozbor poukázal na odlišnosti, ale aj podobnosti utvárania oboch štátov s ich politickými ideami a smerovaním. Aký je teda výsledok účinku ústavy, politických tendencií a politickej kultúry a tradície v kontexte prezidentského úradu?. Najskôr začnem s analýzou prezidenta v USA a potom pristúpim k analýze prezidentského mandátu vo Francúzsku.

4.2.1. Prezident Spojených štátov amerických

V Spojených štátoch amerických sa postupne vytvorila funkcia prezidenta, ako vedúcej osoby politickej scény už v roku 1789. Štúdium jeho postavenia a právomoci je však bez odkazov na ústavu nekompletné. Ako už bolo spomenuté jedným z rysov americkej ústavy je deľba moci, ku ktorej bolo pristúpené za účelom zamedzeniu rizika akumulácie moci v rukách jednotlivca, alebo skupiny politikov. Tvorcovia ústavy sa jednoznačne zhodli v tom, že je potreba vytvoriť silnú federalistickú vládu a výkonný kongres, pohľad na úlohu a postavenie prezidenta nebol jednotný. Nedôvera v silnú postavu šéfa exekutívy viedla k veľmi vágnemu popisu prezidentského postu¹²⁴. V krajinách s parlamentnou formou vlády je prezident väčšinou len postom s ceremoniálnou funkciou, ten americký je však postava s veľkou autoritou a dnes patrí k najmocnejším politickým postom na svete. Pôvodne však toto silné postavenie nebolo zaručené, vzhľadom k zlej skúsenosti zakladateľov americkej ústavy s koloniálnymi guvernérmi, ktorí akumulovali veľké množstvo moci vo vlastných rukách, čo bol veľký problém slobody.

Silný prezident a jeho mandát sú rovnako v antagonistickom vzťahu s myšlienkou republikanizmu, ktorá je podstatnou v americkej politickej kultúre formujúcej Deklaráciu nezávislosti z roku 1776.

Podľa článku 2 bodu 1¹²⁵ je výkonná moc zverená do rúk prezidenta Spojených štátov, ktorý je volený na štvorročné volebné obdobie. Spolu s ním je volený aj viceprezident, ktorý je zvolený na rovnaké obdobie. Americký prezident môže byť do svojho úradu opätovne zvolený, maximálne však na dve volebné obdobia.

¹²⁴FRIEDRICH, C.J. *Limited government: a comparison*. New Jersey: Prentice-Hall. 1974. s.398-402 ISBN 0135371678

¹²⁵THE CONSTITUTION OF UNITED STATES. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_transcript.html

Prezident môže byť obžalovaný z velezrady, korupcie alebo iného vysoko trestného činu, pričom obžalovaný musí byť senátom. V takom prípade mu musí predsedáť sudca na pozícii predsedu súdництва a prezident nesmie byť odsúdený bez súhlasu dvoch tretín prítomných.¹²⁶ Vzhľadom k tomu má kongres silu a moc na dohľad nad prezidentom, lebo bez súhlasu kongresu nie je možné impeachment uskutočniť.

Americký prezident je charakterizovaný ako jeden z najsilnejších politických postov nie je preto, že je skutočne hlavou exekutívy, ale aj preto, že všeobecná štruktúra a spôsob fungovania americkej politiky je priamo spojený s rozhodovaním prezidentskej kancelárie, ktorá je vlastne kombináciou funkcií a povinností, ktoré nemajú obdobu v iných konštitučných demokraciách.¹²⁷ Samotné prezidentské funkcie, právomoci a povinnosti definuje ústava USA v článku II oddieloch 2 a 3. Prezident splňa svoje povinnosti presne podľa zákonov a pomocou svojich exekutívnych agentúr. Podľa článku II oddielu 2 je prezident nominuje a s podporou a súhlasom senátu, vyberá ambasádorov, ministrov a konzulov, sudcov najvyššieho súdu a taktiež ostatných predstaviteľov úradov v Spojených štátoch. Nominuje aj sudcov federálnych súdov. Neustále platí, že ich menovanie prezidentom musí byť одобrené väčšinou v senáte. Podľa článku II, má prezident aj vojenské povinnosti a silu a je veliteľ vojsk a námorníctva USA, rovnako ozbrojených národných síl atd. Aj keď podľa článku 8 oddielu 1 je kongres tým, kto môže vyhlásiť vojnový stav. Tu vzniká často trenie medzi vôľou prezidenta a kongresu, keď prezidenti prehliadajú nadradene právo kongresu a využívajú klauzulu hlavného veliteľa spolu s povinnosťou na dohľad nad plnením práva. Tento scenár sa odohral napríklad v roku 1973 a znova v roku 1999 v kauze o vyslaní amerických vojakov do Juhoslávie.¹²⁸

Prezident Spojených štátov menuje aj zahraničných veľvyslancov, a hoci ústava neposkytuje podrobnejší popis úlohy prezidenta v zahraničných vzťahoch, napriek tomu riadi na najvyššej úrovni vyjednávanie so zahraničím v mene Spojených štátov.

Prezident má aj právo veta. V tejto súvislosti ústava hovorí, že každý návrh zákona predložený snemovni reprezentantov a senátu, musí byť pred schválením predložený aj prezidentovi, pričom ho môže schváliť svojím podpisom, alebo vrátiť. Sila práva prezidentského

¹²⁶ Tamtiež

¹²⁷ MCKAY, D. *American Politics and Society*. Oxford: Robertson 1983. ISBN 9780855206604

¹²⁸ O'CONNOR, K., SABATO, L. J. *American Government: Continuity and Change*. London: Paerson. 2000. s275 ISBN 9780321070722

veta je teda silná, no kongres môže jeho veto prehlasovať dvojtretinovou väčšinou svojich členov. Tento aspekt tiež prispieva k silnému postaveniu prezidenta v rámci americkej vládnej moci.¹²⁹

Prezident svoju moc vykonáva cez rôzne byrokratické inštitúcie – oddelenia, úrady, agentúry a podobne. Prezident je aj hlavný zákonodarca v krajine, predkladá senátu rozpočtové balíčky. Prezident je teda „*prirodzene koordinátorom a organizátorom národnej politiky*.“¹³⁰

Pokiaľ prezident nie je pod impeachmentom, ústava mu zaručuje aj súdnicke právomoci. Môže udeľovať milosti za priestupky voči Spojeným štátom. Táto právomoc je jednou z najdôležitejších prezidentských právomoci. Je však neoblíbená u voličov a občanov, čo potvrdili všetky prípady použitia tejto právomoci.

Okrem ústavou daných právomocí nesie so sebou funkcia prezidenta Spojených štátov aj nepísané právomoci. Prezident je zároveň lídrom svojej politickej strany a politického krídla, národný vodca a vzhľadom k tomu, že Spojené štáty sú svetovým hegemonom – nesie tento post aj pozíciu svetového lídra.

Americkí občania však očakávajú od prezidenta viac, než len reálne vykonávanie politiky, má stelesňovať ducha národa a hlas ľudu.¹³¹ Práve inštitúcie kancelárie prezidenta pomáhajú prezidentovi naplniť aj túto sféru politiky a ako ukazuje priebeh rokov, právomoci prezidenta USA sa zvyšujú. Prispieva k tomu názor spoločnosti na vojny, ktoré USA v priebehu času viedli, hospodárska kríza, zlyhanie kongresu s ohľadom na včasné konanie a podobne. Samozrejme, že prezident je limitovaný zákonmi a systémom bŕzd a protiváh, ale táto pozícia umožňuje každému prezidentovi si svoju silu časom upravovať.¹³²

Postavenie prezidenta a prezidentský systém splnil skúšku časom a je možné potvrdiť, že rokmi sila amerického prezidenta rastie. Nie je to však zásadnou zmenou právnych dokumentov v krajine, alebo pomocou ústavných zmien. Jeho sila sa zvyšuje cez jemné a zvyčajne neformálne zmeny. Je to možné pripísať hlavne tomu, že prezident je skutočne stelesnením amerických más,

¹²⁹ SHIELDS, T.G., HUAG, Chi. *Executive Vetoes: Testing Presidency- Versus President-Centered Perspectives of Presidential Behavior*. In *American Politics Quarterly*. Volume 25. October 1997. s 431-457

¹³⁰ MCKAY, D. *American Politics and Society*. Oxford: Robertson 1983. s 127 ISBN 9780855206604

¹³¹ DENTON, R.E. *The Symbolic Dimensions of the American Presidency: Description and Analysis*. Illinois: Waveland press. 1982. s4-5 ISBN 9780917974861

¹³² O'CONNOR, K., SABATO, L.J. *American Government: Continuity and Change*. London: Paerson. 2000. s281 ISBN 9780321070722

demokracie a prenikajúceho rovnostárstva, ktoré je prítomne v americkej spoločnosti už od vzniku demokratického ideálu¹³³.

Amerika môže mať jednu z najčistejších foriem prezidentského systému s jasným rozdelením právomocí. Ale práve tu vidia kritici problém. Podľa scenáru – prezident navrhuje, kongres disponuje, je tento systém priamo receptom na inštitucionálnu krízu, ktorá sa zasekne v mŕtvom bode. Môže to nastať vtedy keď Biely dom a kongres budú ovládať dve súperiace strany.¹³⁴

4.2.2. Francúzsky prezident

V. Francúzska republika výrazne posilnila postavenie prezidenta v rámci exekutívy. Jeho povinnosti sú popísané v II. hlave ústavy, konkrétne v článku 5. Prezident je strážcom ústavy a musí dohliadať na jej dodržiavanie. Tento aspekt má zaručiť štátnu kontinuitu. Okrem toho dohliada na dodržiavanie medzinárodných zmlúv, garantuje nezávislosť štátu, rovnako tak celistvosť štátneho územia. Ako veľmi vágne sa ukazuje hodnotenie termínu „arbitér“ v ústave. Debré a Vedel v ňom videli určitú neutrálnu arbitráž – prezident teda má osobne riešiť konflikty ktoré vznikajú v ústavnej štruktúre s použitím svojich zákonných právomocí, prípadne by mal umožniť občanom pomocou referenda tento spor rozhodnúť. Ústava je však dielom hlavne generála de Gaullea a ten videl úlohu arbitra ako aktívnu, pretože prezident je predsa volený všeobecnou a priamou voľbou. Okrem toho prezident mal vychádzať z politického parlamentného spektra, ktoré v období jeho vládnutia získalo parlamentnú väčšinu. Prezident teda nemohol byť len neutrálnym arbitrom, ale má priamo ovládať politiku¹³⁵.

Voľba francúzskeho prezidenta prebieha pomocou priamych všeobecných volieb a upravuje ho článok 6 ústavy. Podobne ako v USA, prezident môže svoju funkciu vykonávať dve volebné obdobia za sebou, pričom jedno volebné obdobie trvá 5 rokov -quinquennat.¹³⁶

Priama voľba prezidenta nebola pôvodným spôsobom voľby tohto postu v V. republike. Zavádza ju až de Gaulle v roku 1962, keď vyhlásil referendum o zavedení priamej voľby prezidenta.

¹³³ EGGGER, R. *The president of the United states*. New York: Mcgraw-Hill. 1967. s4 ISBN B002I9S03K

¹³⁴ HEYWOOD, A. *Key concepts in politics*. London: Palgrave Macmillan. 2000. s180 ISBN 9780312233815

¹³⁵ FORMERY, S. *La Constitution commentée article par article*. Paris: Hachette Éducation. s20 ISBN 978-2011403292

¹³⁶ PARDINI, G. *Grands principes constitutionnels*. Paris, L'Harmattan, 2009. s172 ISBN 9782296075696

Ústava dáva prezidentovi republiky rozsiahle právomoci, medzi ne patria aj tzv. výlučné právomoci prezidenta, čo znamená, že parlament nedisponuje prostriedkami a systémom brzd a protiváh, aby v nich mohol prezidentovi zabrániť, alebo aspoň vyvodiť politickú zodpovednosť. Právomoci prezidenta rozdeľuje článok 19 ústavy. Vznikajú tak dve kategórie, pričom prvou z nich sú výlučné právomoci francúzskeho prezidenta, čo znamená, že nie je potrebná kontrasignácia a súhlas predsedu vlády (alebo povereného vládneho člena). Samotné výlučné právomoci prezidenta taktiež podľa spomenutého článku spadajú do troch kategórií.

Do prvej sekcie spadá právo prezidenta republiky na menovanie ministerského predsedu, teda premiéra. Rovnako má prezident právo na rozpustenie Národného zhromaždenia, teda legislatívneho orgánu republiky. K rozpusteniu zhromaždenia môže prezident pristúpiť po dohode s premiérom. Tento moment upravuje ústavný článok 12, v ktorom sa hovorí, že prezident môže po prekonzultovaní situácie po prvé s ministerským predsedom (premiérom), ale aj s predsedami oboch komôr francúzskeho parlamentu pristúpiť k rozpusteniu Národného zhromaždenia. Takéto rozhodnutie prezidenta nepodlieha žiadnemu povinnému preskúmaniu ústavnými orgánmi. Existuje však aj obmedzenie tejto právomoci prezidenta a to časovou lehotou, podľa článku totiž nemôže prezident rozpustiť znova Národné zhromaždenie pokiaľ neuplynula lehota 1 roka od posledných predčasných volieb. Rozpúšťať Národné zhromaždenie nie je pre prezidenta možné ani v prípade „dočasnej diktatúry“- teda v období keď prezident vykonáva svoje právomoci podľa článku 16 ústavy, ktorý sa venuje výnimočným právomociam.¹³⁷

Výlučné právomoci prezidenta upravuje článok 11 ústavy, kde prezident má právo na vyhlásenie legislatívneho referenda. Prezident podľa požiadaviek vlády, alebo komôr parlamentu (oboch), má možnosť použiť ratifikáciu referendum na všetky návrhy zákonov, či už ide o zákony týkajúce sa verejných zákonov, sociálnej či hospodárskej politiky krajiny, alebo ekológie. Medzinárodné zmluvy, ktoré by mohli akokoľvek ovplyvniť fungovanie inštitúcií štátnej štruktúry rovnako spadajú pod možnosť ratifikácie referendum.

Ďalšou skupinou výlučných prezidentských právomoci upravuje piaty článok ústavy, ktorý sa venuje práve spomínanému arbiterskému poslaniu prezidenta. Prezident má možnosť a právo vykladať zákony ústavy v kontexte, ktorý patrí do jeho výlučnej moci. Spadajú sem články 38, 11, 56, 61 ale aj článok 54. Týkajú sa spomínaného legislatívneho referenda, menovanie členov Ústavnej rady (prezident menuje 3 z 9 členov tejto rady), rovnako prezidentské právo požiadať

¹³⁷CONSTITUTION. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution.pdf

Ústavnú radu o preskúmanie zákonov a ich súladu s ústavou- to sa týka aj medzinárodných zmlúv, či právomoci týkajúce sa podpisovania vládnych nariadení.¹³⁸

Krízové právomoci prezidenta sú rovnako sekciou výlučných prezidentských právomocí. Právne sú ošetrené v článku 16 ústavy Francúzskej republiky. Tento článok vzbudzuje diskusie, pretože porušuje pravidlo dodržiavania del'by moci, ktoré pochádza od Montesquieuho. Vymyká sa aj ponímaniu ochrany pred útlakom, ktorú klasicky zabezpečuje systém brzd a protiváh. Článok 16 preto obsahuje aj nutné podmienky a procedúry, ktoré musia byť pri jeho uplatnení dodržané, tak aby sa zabránilo zneužitiu moci – musí byť bezprostredne ohrozená funkcia štátnych orgánov, ohrozená nezávislosť a sloboda francúzskeho národa, alebo hranice územia krajiny, rovnako ako aj možnosť plnenia medzinárodných dohôd. V takom prípade je prezident oprávnený použiť všetky možné dostupné prostriedky, aby takýto stav napravil. Predpokladá sa však jeho dohovor s premiérom, predsedami oboch častí parlamentu, rovnako s Ústavnou radou. Vzhľadom k povinnosti prezidenta použiť všetky možné nástroje na odstránenie nežiaduceho stavu, tak prezident nemusí ani pri nesúhlase niektorej z týchto zložiek, brať na ich názor ohľad. Úprava tohto článku prebehla v roku 2008, práve z dôvodu obavy zneužitia moci. Ústavná rada sa stala aktívnym orgánom, ktorý kontroluje postupy prezidenta v kontexte článku 16 ústavy. Po tejto zmene tak predsedovia oboch kmôr môže v po uplynutí lehoty 30 dní od vzniku výkonu výnimočných právomocí prezidenta požadovať od Ústavnej rady, aby preskúmala a následne rozhodla, či konanie prezidenta spĺňa presne ústavné podmienky pre takýto akt.

Prezident Francúzska má podľa ústavy aj isté právomoci, k plneniu ktorých však potrebuje kontrasignáciu premiéra. Tieto právomoci sú zoskupené do dvoch kategórií, a ich výkon je rozdielny v období kohabitácie a v období prezidentskej väčšiny. Prezident jednoznačne získava v období súhlasnej prezidentskej väčšiny a naberá svoju silu. Jeho práva sú plne podporené premiérom, teda ministerský predseda potvrdzuje vôľu prezidenta. Premiér však v období kohabitácie, teda nesúhlasných väčšín obmedzovať prezidentskú vôľu a podľa svojho politického rozhodnutia podpísať, alebo nepodpísať prezidentské návrhy. Prezident však má neustále právo rozhodnutie premiéra aj v takomto prípade vetovať, čiže sila moci je naklonená napriek tomu viac prezidentovi.

Kontrasignácia je potrebná pre práva prezidenta, ktoré sú upravené článkom 8 ústavy, čo je oblasť, ktorá sa týka menovania ministrov do úradov a rovnako vysokých vládnych alebo

¹³⁸PARDINI, G. *Grands principes constitutionnels*. Paris, L'Harmattan, 2009. s184-185 ISBN 9782296075696

politických úradníkov. Článok 13 a 21 jasne prikazuje a dáva túto možnosť rozhodovania do rúk prezidenta a premiéra. Od roku 2008 kontroluje prezidenta pri týchto nomináciách aj špeciálna komisia spadajúca pod parlamentné komory. AK dvojtretinovou väčšinou týchto kontrolných komisií je nominácia prezidenta odmietnutá, je zároveň zrušená.¹³⁹ V praxi sa však táto zmena nepoužíva, pretože tradíciou je dané, že táto sféra je označovaná ako vyhradená prezidentovi, je teda tzv. *domaine réservé* pre prezidentskú moc. Podobne je chápané právo prezidenta, ako veliteľa armádnych zložiek krajiny, jeho hodnotenie a vôľa ohľadom jadrového programu Francúzska a pri zjednávaní medzinárodných zmlúv. Druhou skupinou takýchto právomocí prezidenta je oblasť vládnych nariadení, upravená článkom 13 ústavy. Kontrasignácií teda podlieha aj podpisovanie vládnych nariadení.

4.4. Je prezident Francúzska „monarchom“ v republike?

Po analýze politickej kultúry a tradície v USA a vo Francúzsku a po porovnaní oboch prezidentských postov v oboch krajinách prichádzam k otázke, čím vlastne je francúzsky prezident. V krajine, ktorá si za relatívne krátky historický úsek prešla veľkou škálou politických usporiadaní sa V. republika javí ako najtrvalejšie zriadenie. Na jej čele stojí prezident, ktorý je ukotvený v ústave no na druhej strane sa pohybuje v mnohých intenciách nepísaných zákonov a tradícií. Odráža sa teda v jeho osobe slávna história monarchov, ktorí nie sú v krajine s bohatou históriou zabudnutí a zároveň tento monarcha vládne v prostredí republiky?

Pri odpovedi na položenú otázku sa pokúsim kumulovať informácie z predošlých textov a kapitol. Najskôr je potrebné vrátiť sa v histórii naspäť k tvorbe ústavy, ktorá definuje postavenie prezidenta Francúzska. Rovnako dôležité sú jej reformy, ktoré v čase tieto právomoci ešte viac upravili a zároveň odkrývajú okolnosti ich vzniku – politickú prax a kultúru. Ako oporu na zasadenie týchto vplyvov do celkovej štruktúry potrebnej na pochopenie týchto akcií použijem definície popisujúce poloprezidentské systémy, hlavne a konkrétne francúzsky typ.

Postavenie prezidenta a posilnenie jeho právomocí sa vo Francúzsku zmenilo ustanovením orgánov V. Republiky. Ústava z roku 1958 však pôvodne nezaviedla priamu voľbu prezidenta. Generál Charles de Gaulle nebol zvolený po prvý krát do svojej funkcie priamo ľuďom. Voľba prezidenta bola nastavená ako nepriama voľba, ktorá prebiehala pomocou kolégia voliteľov -

¹³⁹ PORTELLI, H. *Droit constitutionnel*, Paris: Dalloz. 2013 s. 236. ISBN 978-2247125586

grands électeurs, teda viac ako sedemdesiat tisíc úradníkov, ktorí volili prezidenta na sedemročné obdobie. Takýto spôsob voľby bol v očiach vtedajších politikov vhodným spôsobom. Kolégium zvolilo de Gaullea prvým prezidentom skoro s 80% prevahou hlasov. Ako som už spomenul de Gaulle bol, podľa klasifikácie Reného Rémonda predstaviteľom bonapartistickej tradičnej politickej línie, ktorá kládla dôraz na pozíciu vodcu a naopak do úzadia stavala štruktúry vlády, vládne inštitúcie a postavenie politických strán v spoločnosti. Sám de Gaulle však mal potrebu odvodzovať legitimitu svojej silnej moci priamo od ľudu a zároveň sa pokladal za ústrednú postavu odboja v časoch II. Svetovej vojny. To mu dávalo jedinečné postavenie, ale na druhú stranu aj presvedčenie, že nikto z jeho nástupcov nebude disponovať rovnako silným úradom. Riešenie tohto problému čiastočne odpovedá na otázku, do akej miery môže byť z francúzskeho prezidenta monarcha v republike. Charles de Gaulle v septembri roku 1962 vyhlasuje, z moci danej mu ústavou, referendum o priamej voľbe francúzskeho prezidenta.¹⁴⁰

Toto referendum malo byť referendum pozmeňujúcim ústavu a k vyhláseniu tohto aktu sa prezident odvolal na článok 89 ústavy z roku 1958, teda článok hovoriaci o podmienkach revízie ústavy. Vzhľadom k tomu, že sa prezident de Gaulle rozhodol zmanipulovať parlament a vyhnúť sa tak prípadnému nezdaru v prijatí svojej vôle, následne sa odvolal na článok 11 ústavy, čo je článok, ktorý poskytuje zákony týkajúce sa legislatívneho referenda vo veci organizácie verejnej a politickej moci v krajine, ale nie k zmene ústavy. Aby obhájil využitie tohto článku pristúpil de Gaulle z pozície prezidenta k vysvetleniu znenia ústavy, s tým, že zámerom ústavných zákonov je aj organizácia moci.¹⁴¹ Národné zhromaždenie však nijako s prezidentom nesúhlasilo, a tak v roku 1962 nevyslovilo dôveru vláde na čele s Pompidouom. Prezident de Gaulle využije v tom istom roku článok 12 a Národné zhromaždenie je rozpustené. Následne strana de Gaullea získava v predčasných voľbách nadpolovičnú väčšinu a získava tak silnú pozíciu aj v parlamente.¹⁴²

Referendum bolo úspešné a tak de Gaulle napriek nevôli pôvodného Národného zhromaždenia a pomocou ním prezentovaného výkladu ústavy presadzuje svoju vôľu a pre všetkých svojich nástupcov posilňuje pozíciu prezidenta v krajine.

¹⁴⁰ PARDINI, G. *Grands principes constitutionnels*. Paris: L'Harmattan. 2009. s172 ISBN 9782296994331

¹⁴¹ GHEVONTIAN, R. *Czy prezydent V Republiki jest monarchą republikańskim?* In *PRZEGLĄD SEJMOWY. Volume 6(89)*. 2008. ISSN 1230-5502 s 59

¹⁴² PORTELLI, H. *Droit constitutionnel*. Paris: DALLOZ. 2013. s151 ISBN 2247125581

Ústava V. republiky celkovo udeľuje prezidentskému postu mnoho právomocí, na druhú stranu parlament nemal možnosti, ako túto rozsiahlu moc korigovať, a ak v niektorých prípadoch áno, tak len veľmi oklieštené.

Po reálnom historickom príklade sa vrátim teraz ku klasikovi teórie poloprezidentských systémov – Maurice Duvergerovi. V 2. kapitole som sa venoval rozboru pohľadov na poloprezidentské režimy optikou rôznych autorov. Duverger hovorí, že okrem ústavných noriem, je veľmi dôležitým faktorom súaj reálne politické vzťahy a prax v konkrétnej krajine. Práve tradícia a politické prax posúvajú výklad ústavy a jej normy a dodávajú prezidentovi v poloprezidentskom systéme reálnu silu. Duverger to opísal slovami „*rovnosť pravidiel, rôznosť hier*“.¹⁴³ Realita sa môže od písaného textu ústavy rôzniť, a preto vzhľadom na politickú prax považuje Duverger francúzskeho prezidenta za s najväčšou silou právomocí, medzi krajinami a zároveň ho označuje za absolútneho monarchu. Neplatí to však o všetkých prezidentoch, Duverger absolútneho monarchu vidí len vo vláde Ch. de Gaullea a F. Mitteranda, ktorý viedol krajinu na začiatku osemdesiatych rokov.

To či prezident bude schopný vládnuť mocou absolútneho monarchu, v terminológii Duvergera, závisí aj od jeho vzťahu s parlamentom, ministrom a od parlamentnej podpory.

Klokočka by dodal, že sila prezidenta sa odvíja od momentálnych okolností, v tom vidí príklon V. Francúzskej republiky pri svojom vzniku k tradícií prezidentských systémov.

Aká je teda odpoveď na otázku, či vo Francúzsku vládne prezident, ktorého môžeme označiť za monarchu? Dovolím si na základe analýz tvrdiť, že to záleží na mnohých faktoroch. Jedným z nich sú aktuálne politicko - sociálne okolnosti v krajine, v prípade de Gaulleho to bol jeho status ako odbojového hrdinu krajiny, situácia po II. Svetovej vojne, alžírskaa kríza. Rovnako tak do hry vstupujú aj aspekty ako politická kultúra a tradícia – po nespočetných sklamaniach vo formách vlády od Veľkej francúzskej revolúcie prináša V. republika a jej inštitúcie stabilitu do krajiny – presadila sa myšlienka posilnenia postavenia vodcu, myšlienky bonapartistickej tradície, nacionalizmus. Postavenie prezidenta musí samozrejme podporiť aj politický systém a ústav, ktorá mu dožičí posilnenie moci v rámci systému. Volebný systém musí byť rovnako nastavený tak, aby mohol prezident vychádzať z parlamentnej väčšiny, ktorá mu je naklonená a podporuje ho. Tým pádom získa na svoju stranu aj ministerského predsedu, ktorý je druhou hlavou exekutívnej

¹⁴³DUVERGER, M. *A NEW POLITICAL SYSTEM MODEL: SEMI-PRESIDENTIAL GOVERNMENT*. In *European Journal of Political Research*, Volume 8.1980.

„dvojhlavy“, tak typickej pre poloprezidentské systémy. Prezidentská moc sa tak stane omnoho silnejšia, prekračuje možnosti písanej ústavy.

V konečnom dôsledku sa dá povedať, že aj samotná osobnosť prezidenta môže s jeho statusom a silou v rámci politickej scény urobiť mnohé. Dôkazom je prvý prezident, ktorý kedy v V. republike vládol.

5. Záver

Moderný francúzsky štát a jeho postavenie v rámci politických systémov vo svete boli témou predloženej diplomovej práce. Jeho vývoj bol značne zložitý a pre fungovanie jeho každej zložky je nutné pochopiť historický priebeh jeho jednotlivých predchodcov. Francúzsko si od čias Veľkej francúzskej revolúcie prešlo piatimi republikami, dvoma cisárstvami, kommunou, režimom Vichy a taktiež monarchiami. V jednotlivých obdobiach sa prejavili historické tendencie a politická prax, ktorá sa nevytratila ani z modernej politiky, a ovplyvňuje jej fungovanie dodnes.

Do témy nás v *prvej kapitole* uviedol krátky historický prehľad jednotlivých politických období, pričom V. republika čerpá hlavne z neúspechov III. a IV. republiky, zároveň však stavia niektoré normy na ich základoch. Príkladom môže byť návrat väčšinového volebného systému do Národného zhromaždenia, ktorý je pôvodne myšlienkou III. republiky. Samotná preambula uvádza odkaz na Deklaráciu práv človeka a občana a zaväzuje sa k jej dodržiavaniu, tento moment môžeme zaznamenať aj v časoch IV. republiky. Pri vzniku V. republiky a jej ústavy nie je možné opomenúť úlohu, ktorú zohral generál Charles de Gaulle. V očiach národa mu prináležal post obrancu Francúzska pred útlakom zo strany vojnového Nemecka, a zároveň človeka, ktorý ochránil Francúzsko aj pred nepokojmi na konci kolonizačnej éry. Postava Charlesa de Gaullea a jeho filozofické a politické ideály sa zračia v ústave V. republiky. René Rémond ho označuje ako zástupcu bonapartiskického krídla, ktoré prisudzuje moc vodcovi krajiny, naopak popiera dôležitosť politických strán. De Gaulle ich obviňoval z vytvárania zbytočného chaosu, riešenia vlastných mocenských sporov na úkor blahobytu krajiny. Rovnako tak je pre toto krídlo typické podceňovanie významu ostatných mocenských štruktúr v štáte. Príkladom môže byť snaha de Gaullea o zrušenie, respektíve zlúčenie s inými zložkami, hornej komory parlamentu – Senátu z roku 1969. Skoro neobmedzená moc prezidenta, ako vodcu ľudu, je podporená priamou všeobecnou voľbou, ktorá pomocou referenda rovnako zaviedol generál de Gaulle, a taktiež svoju legitimitu odvádza priamo od hlasu ľudu. De Gaulle sa stal prvým prezidentom V. Francúzskej republiky.

Postavenie prezidenta je v V. republike výrazne posilnené na úkor ostatných hlavných zložiek štátu. Hlavne na úkor právomocí parlamentu. To je zmena, ktorú implementoval do ústavy republiky de Gaulle spolu so svojimi spolupracovníkmi, pretože slabosť predošlých republík videl práve v ústrednom postavení parlamentu. Ich koalície medzi sebou neustále súperili, vlády sa v rýchлом tempe striedali a do života Francúzska prinášali vysokú mieru nestability. Prezident vládne značnými právami, ktoré môžeme podľa ústavy rozdeliť na tie, ktoré sú v jeho výlučnej

kompetencii a na tie, ku ktorým potrebuje kontrasignáciu vlády. To nás privádza k druhej hlave exekutívnej moci, a tou je premiér stojaci na čele vlády. Jeho funkciou je väčšinou podpora prezidentovej politiky, ktorú vykonáva spolu so svojimi ministrami. Poloprezidentský systém však počíta s premiérom ako s istou protiváhou voči silnému prezidentovi. Pokiaľ k tomuto scenáru dôjde, hovoríme o kohabitácii. Nastáva v časoch, keď premiér preberá aktívnu úlohu politického hráča a nie je len pasívnym vykonávateľom politickej vôle prezidenta. Kohabitácia nastane v prípade, keď premiér, podporený parlamentnou väčšinou, pochádza z opačného politického tábora ako jeho prezident. Tento scenár nie je častý, no napríklad prezident Mitterand ho počas svojej kariéry zažil dvakrát. Napriek tomu je prezident silnou postavou a akýkoľvek výsledok parlamentných volieb mu nemôže ubrať právomoc, ktorou disponuje podľa ústavy.

Legislatívnou zložkou je dvojkomorový parlament, ktorý je volený dvoma rozdielnymi spôsobmi, kým horná komora, teda senát je volený nepriamo kombináciou väčšinového a proporčného systému. Národné zhromaždenie je volené priamo väčšinovým volebným systémom. Z tohto dôvodu dochádza k nevyváženosti oboch komôr, pričom dôveru vláde vyslovuje len Národné zhromaždenie, vzhľadom k tomu, že mandáty získava priamou voľbou.

Volebný systém je dôležitým faktorom, ktorý podporuje politický systém v podmienkach poloprezidentského usporiadania. Väčšinový volebný systém vedie k výsledkom, ktoré silno bipolarizujú politickú scénu. Zároveň dáva väčšiu a relevantnú šancu na úspech len väčším politickým stranám a izoluje okrajovo zamerané politické strany. Čo potvrdzuje vo svojich analýzach aj Sartori. Malé strany sú na úkor veľkých celkov podhodnocované a marginalizované. Systém je nastavený tak aby podporoval vznik parlamentných väčšín, ktoré potom podporia silu prezidenta.

V *druhej kapitole* sa práca venovala odpovedi na otázku, do akej miery je francúzsky systém poloprezidentským systémom. Poloprezidentské systémy klasifikuje Duverger a porovnáva silu prezidentov v jednotlivých krajinách. Svoje tri základné atribúty dopĺňa o podstatný vplyv politickej kultúry, praxe a tradície. Tieto faktory môžu zásadným spôsobom ovplyvniť silu postavenia prezidenta v rámci politického systému. Preto je Francúzsko podľa neho krajinou s najsilnejším prezidentom v rámci poloprezidentských systémov. Okrem politickej praxe je dôležitým faktorom práve aj vznik parlamentnej väčšiny, ktorá pokiaľ má prezident jej podporu, z neho robí všemocného „monarchu“. Sartoriho analýza podporuje existenciu poloprezidentských systémov ako samostatnej kategórie v rámci hodnotenia politických systémov. Ja si dovoľím na

základe analýz súhlasí'. To akú krajinu k poloprezidentským systémom zaradiť je otázkou definície toho ktorého autora. Robert Elgie, ktorý vedie aj blog o semi-prezidentských krajinách, má definíciu veľmi tolerantnú a tak zaraďuje k poloprezidentským krajinám veľké množstvo štátov. Ako však rozoberá práca v ďalšej časti, tento názor nie je všeobecne prijímaný. Teoretici Shugart a Carey s termínom poloprezidentský systém nesúhlasia a Klokočka nevidí ani dôvod pre vznik takejto klasifikácie. Francúzsko v dobe V. republiky je, podľa Klokočku, vlastne parlamentným systémom, ktorý sa v rôznych časových obdobiach prikláňa väčšmi k samotnému parlamentarizmu, v časoch silných prezidentov (hlavne na začiatku V. republiky, v období de Gaullea) k systémom prezidentským.

Tretia kapitola sa zaoberala témou politickej praxe a kultúry a ich vplyvom na politický systém v prípadoch Francúzska a Spojených štátov amerických a pokúsila sa poskytnúť odpoveď na otázku, či je francúzsky prezident monarchom. Politická prax, ako už naznačuje aj mnoho teoretikov poloprezidencializmu, je okrem ústavných noriem, dôležitým aspektom rastu alebo poklesu sily prezidentov v semiprezidencializme. V tretej kapitole nastáva čas na porovnanie základných dokumentov pre štúdium politickej kultúry. Táto analýza je založená na komparácii dokumentov dvoch krajín- Francúzska a Spojených štátov amerických. Na analýzu politickej kultúry v USA boli použité dokumenty The bill of Rights a samotná Ústava Spojených štátov amerických. Pre analýzu Francúzska sú to dokumenty Deklarácia práv človeka a občana a taktiež samotná Ústava V. Francúzskej republiky. Schematické porovnanie nás privedie k myšlienke, že tým, čo pre tvorcov americkej ústavy bol Montesquieu, tým sa pre Francúzov stal Rousseau. Montesquieuho myšlienky sa v Amerike prejavili vzhľadom k reprezentatívnosti ľudu a demokracii. Naopak Francúzsko nasledovalo príklad Rousseaua, kde ľud preberá v rámci vlády postavu vodcu a vládu a strháva moc do svojich rúk. Prezident vo Francúzsku v podstate preberá na svoju osobu postavenie vládcu, ktorý sa snaží byť priamo hlasom ľudu a nepotrebujú k svojmu vládnutiu ostatné zložky štátu. Tu sa prejavuje bonapartistická tradícia, ktorá cez de Gaullea ovplyvnila aktuálnu ústavu.

Obe krajiny si prešli revolučnou skúsenosťou, ale v USA boli štáty viac menej konštituované, síce pod nadvládou koloniálnych guvernérov. Snahou bolo teda získanie slobody a vytvorenie federalizovaného celku, ktorý by jednotlivé štáty spájal. Vo francúzsku bola situácia odlišná, revolúcia totiž odstránila a odsúdila staré pomery, a otázkou bolo ako nanovo konštituovať štát.

Vzhľadom k zložitejšej situácii vo Francúzsku, je nutné pridať k dotvoreniu myšlienky aj poznatky francúzskeho historika Rene Rémonda. On vidí kontinuálne pokračovanie politickej tradície v troch pravicových – Legitimisti, Orleánisti a Bonapartisti. Generál de Gaulle bol príslušníkom tretej pravice, ktorá kladie dôraz na silné postavenie vodcu, ktorého silu ostatné inštitúcie štátu len oslabujú. Sám získava podporu ľudu, hovorí hlasom ľudu a sám ľudu vládne, bez potreby rozdelenej reprezentácie.

Hodnotenia Duvergera, spolu s pochopením politickej praxe a kultúry vo Francúzsku a taktiež historický rozbor a pohľad tradícii podľa Rémonda nám ponúka riešenie otázky, do akej miery je francúzsky prezident „monarchom“ v republike? Odpoveď je komplexná a podľa môjho názoru sa mení vzhľadom na konkrétne vnútropolitické a medzinárodné okolnosti. Za predpokladu noriem ústavy V. republiky a za predpokladu podpory bonapartistického prúdu spoločnosťou, možno povedať, že postava prezidenta získava silnú pozíciu v štáte natoľko, že takéhoto prezidenta môžeme hodnotiť duvergerovským označením „všemocný monarcha“. Samozrejme musí byť splnená aj podmienka podpory parlamentnej väčšiny a premiéra a vlády pochádzajúcej z rovnakého politického tábora. Však prezident v čase kohabitácie, alebo pri strate podpory väčšiny v parlamente rozhodne nie je „všemocným monarchom“ a jeho sila je redukovaná len na práva a právomoc, presne podľa noriem uvedených v ústave.

Diplomová práca si pokladala hlavne dve otázky. Prvou z nich je otázka do akej miery je francúzsky typ politického systému systémom poloprezidentským. V práci som dospel k odpovedi v II. kapitole a pre túto je dôležitá najmä definícia, ku ktorej sa v rámci klasifikácie prikloníme. Ja osobne nevnímam systém len ako istý odklon od parlamentarizmu a prikláňam sa k názoru, že sa jedná o poloprezidentský systém. Druhou zásadnou otázkou bolo postavenie prezidenta v rámci francúzskej politickej scény a vyhodnotenie toho, či takéhoto prezidenta môžeme považovať za „monarchu“. Tretia kapitola poskytla analýzu potrebnú k jej zodpovedaniu a tým je, že ústava v kombinácii s politickou praxou dávajú do rúk prezidenta silné právomoci, a pokiaľ daný prezident nevládne v období kohabitácie a ani v období zložitých politicko-sociálnych okolnosti, jeho moc a výkon jeho vlastnej politiky je len málo obmedzený, ak vôbec. Preto je možné súhlasiť s Duvergerovou transformačnou mriežkou a označiť francúzskeho prezidenta, ako „monarchu“ vládnuceho v republike.

6. Literatúra

ARDANT, Ph., MATHIEU, B. Institutions politiques et droit constitutionnel. Paris: LGDJ. 2012. ISBN 978-2-275-03379-2

BALLADUR, E. Une Ve République plus démocratique. Paris: Fayard, 2008. ISBN 9782213636207

BASTIEN, F. La régime politique de la Ve République. Paris: La découverte, 2007. ISBN 2707167088

BEDERMAN, D. J. The Classical Foundations of the American Constitution: Prevailing Wisdom. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. ISBN 0521187613

CONROY, P. V. Montesquieu Revisited. New York: Twayne Publishers. 1992. ISBN 9780805782738

DENTON, R. E. The Symbolic Dimensions of the American Presidency: Description and Analysis. Illinois: Waveland press. 1982. ISBN 9780917974861

DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. Základní modely demokratických systémů. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1357-7

EGGER, R. The president of the United states. New York: McGraw-Hill. 1967. ISBN B00219S03K

ELGEY, G. Histoire IVeme République. Paris: Fayard, 2008. ISBN 2213599491

ELGIE, R. Semi-presidentialism in Europe. New York: Oxford University Press. 1999. ISBN 9780198293866

ELGIE, R. Semi-presidentialism: sub-types and democratic performance. New York: Oxford University Press. 2011. ISBN 9780199585984

FAVOREAU, L., Gaia, P., GHEVONTIAN, R. Droit constitutionnel. Édition 2015. Paris: DALLOZ, 2014. ISBN 9782247143597

FORMERY, S. La Constitution commentée article par article. Paris: Hachette Éducation. ISBN 978-2011403292

FRIEDRICH, C.J. Limited government: a comparison. New Jersey: Prentice-Hall. 1974 ISBN 0135371678

HABRI, M.- STORA, B. La guerre d'Algérie. Paris: Hachette, 2005. ISBN 2012792790

HAMON, F. Droit constitutionnel. Paris: L.G.D.J, 2005. ISBN 9782275026152

HEYWOOD, A. Key concepts in politics. London: Palgrave Macmillan. 2000. ISBN 9780312233815

HOFFMANN, S a kol. In Search of France . MA: Harvard University Press. 1963. ISBN 9780674498440

CHYTILEK, R.; ŠEDO, J; LEBEDA, T; ČALOUD, D. Volební systémy. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073675486

JAVUREK, P. Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech - Česká republika v komparativní perspektivě. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 9788073631796

KATES, G. The French Revolution. London: Routledge. 2005. ISBN 0415358337

KELLY, A.H., HARBISON, W., BELZ, H. The American Constitution: Its Origins and Development, Vol. 1, 7e . London: W.W. Norton & Company. 1991, ISBN 0393960560

KLOKOČKA, V. Ústavní systémy evropských států: srovnávací studie. 2. Praha: Linde, 2006. ISBN 8072016067

LEVINSON, S. Framed. Oxford: Oxford University Press. 2012. ISBN 0199325243

LINZ, J. J., VALENZUELA, A. The failure of presidential democracy. Baltimore: Johns Hopkins, University Press, 1994. ISBN 978-0801846403

MAUROIS, A. Dějiny Francie. Praha: Lidové noviny, 1993 . ISBN 8071060984

MAYEUR, J.- M. Les Débuts de la IIIeme République. Paris: Points, 2001. ISBN 2020006707

MCKAY, D. American Politics and Society. Oxford: Robertson 1983. ISBN 9780855206604

NOVÁK, M. Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia. Praha: SLON. 1997. ISBN 8085850222

O'CONNOR, K.,SABATO,L.J. American Government: Continuity and Change. London:Paerson. 2000. ISBN 9780321070722

PACTET, P., MÉLIN-SOUCRAMANIEN, F. Droit constitutionnel. Paris: Sirey Université, 2007. ISBN 2247075029

PARDINI, G. Grands principes constitutionnels. Paris, L'Harmattan, 2009. ISBN 9782296075696

PORTELLI,H.Droit constitutionnel,Paris: Dalloz. 2013. ISBN 978-2247125586

RÉMOND, R. Les Droites en France. Paris: Aubier-Montaigne, 1992. ISBN 978-2700702606

ROUSSEAU, J.J. Du Contrat Social. Paris: Félix Alcan. 1896

ROUSSO, H. La Régime de Vichy. Paris: Puf, 2007. ISBN 2130540775

ŘÍCHOVÁ, B. Komparace politických systému I.. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze.

SARTORI, G. Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků. 2. Vydání Praha: Sociologické nakladatelství. 2011. ISBN 9788074190483

SERMAN, W. La Commune de Paris, 1871. Paris: Fayard, 1986. ISBN 2213013543

SHUGART, M. S., CAREY, J. M. Presidents and assemblies: constitutional design and electoral dynamics. New York: Cambridge University Press, 1992. ISBN 9780521429900

SHUGART, M. S., CAREY,J.M.. Presidents and assemblies: constitutional design and electoral dynamics. New York: Cambridge University Press, 1992. ISBN 0521429900.

SCHAIN, M.A.,EHRMANN, H.M. Politics in France .New York: Harpercollins, 1991. ISBN 978-0673521125

SKACH, C. Borrowing constitutional designs: constitutional law in Weimar Germany and the French Fifth Republic. Princeton. New Jersey: Princeton University Press. 2005. ISBN 9780691146720.

STORA, B. Le mystere de Gaulle : Son choix pour l'Algérie. Paris: Laffont, 2009. ISBN 2221110765

STRMISKA,M; HLOUŠEK,V.Francie IN: STRMISKA,M; HLOUŠEK,V;KOPEČEK,L; ChYTILEK,R. Politické strany moderní Evropy. Praha: Portál,2005.ISBN 8073670380

THOMPSON,E. Popular Sovereignty and the French Constituent Assembly, 1789-91.Manchester: Manchester University Press. 1952

TOCQUEVILLE, A.d. De la Démocratie en Amérique. Paris: BiblioLife, 2008. ISBN 978-0559548321

University Press. 1994. ISBN 978-0801846403

VERSINI, L.Montesquieu, De l'esprit des lois. Paris: Éditions Gallimard.1995. ISBN 9782070387588

Vedecké články

BARNY,R. Jean-Jacques Rousseau dans la Révolution. In Dix-huitième Siècle, Lumières et Révolution. volume 6. 1974

BLAIS, A,LOEWEN, P.J.The French Electoral System and its Effects. In West European Politics.Vol. 32, No. 2. 2009.

CAMBY, J.-P. Le quinquennat.In: Cahiers français. No.332.2006.

DUVERGER, M. A NEW POLITICAL SYSTEM MODEL: SEMI-PRESIDENTIAL GOVERNMENT. In European Journal of Political Research,Volume 8.1980

ELGIE, R. Semi-presidentialism: concepts, consequences and contesting Explanations. In Political Studies Review.Volume 2 (3). 2004. S 14 ISSN 14789299

GHEVONTIAN, R. Czy prezydent V Republiki jest monarchą republikańskim? In PRZEGLĄD SEJMOWY. Volume 6(89). 2008. ISSN 1230-5502

GSCHWEND,Th.,LE, D.Divided We Stand – Unified We Govern? Cohabitation and Regime Voting in the 2002 French Elections In: B.J.Pol.S. No 35. 2005.

KNEE,Ph. „Le Question de l'Apparentance: Montesquieu, Rousseau et la Révolution Française,“ In Revue Canadienne de Science Politique .Vol. 22, No. 2 Jun., 1989

LAUBADERE,A.d. „La Constitution Française de 1958,“ In Journal of Comparative Public Law and International Law. Volume 20. 1959 s 510

PLANTY-BONJOUR,G. „Le Droit Naturel Selon Aristote et les Déclarations des Droits de l'Homme,” in Les Études Philosophiques. Volume 2, Avril-Juin 1986

SHIELDS,T.G.,HUAG,Chi. Executive Vetoes: Testing Presidency- Versus President-Centered Perspectives of Presidential Behavior. In American Politics Quarterly. Volume 25. October 1997

SMITH, D. G. „An Analysis of Two Federal Structures: The Articles of Confederation and the Constitution.” In San Diego Law Review 34 (Winter 1997)

Internetové zdroje

„La Constitution de la Ve République," „ [online]. [cit. 2016-06-22]. Dostupné na internete: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/la-constitution-du-4-octobre-1958.5071.html>

„The Constitution of the United States: A Transcription.“ [online]. [cit. 2016-06-22]. Dostupné na internete: http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_transcript.html

CONSEIL CONSTITUTIONNEL. „Texte integral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur,” [online]. [cit. 2016-06-22].Dostupné na internete : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.5074.html>

DEBRÉ, M.; Discours devant le Conseil d'État, 27 août 1958. [online]. [cit. 2016-07-01].Dostupné na internete : <http://mjp.univ-perp.fr/textes/debre1958.htm>

DUVERGER,M. Les monarchies républicaines. . [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : http://www.revue-pouvoirs.fr/IMG/pdf/78Pouvoirs_p107-120_monarchies_republicaines.pdf

Electoral systems [online].[cit.2016-04-05]. Dostupné na internete :<http://aceproject.org/ace-en/topics/es/esd/esd06/esd06d>

EPPS,G. „Speech: The Bill of Rights,“ [online]. [cit. 2016-06-22]. Dostupné na internete: http://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1242&context=all_fac

Institut national de la statistique et des études économiques. Évolution de la population . [online]. [cit.2016-06-12].Dostupné na internete: http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=0&ref_id=T16F031

LEGIFRANCE. „La Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen de 1789,“[online].[cit. 2016-06-22].Dostupné na internete :<https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>

NATIONAL ARCHIVES „Constitution of the United States: A History.” [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné na internete: http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_history.html

SKACH, C. The “newest” separation of powers: Semi-presidentialism. In International Journal of Constitutional Law.Volume 1. 2007. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/icon.pdf>

VERPEAUX, M. Quelle place la Constitution de 1958 accorde-t-elle au gouvernement?. [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné na internete : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-de-1958-en-20-questions/quelle-place-la-constitution-de-1958-accorde-t-elle-au-gouvernement.17356.html>

